

Mokslo Lietuva

Į KĄ LYGIUOJASI LIETUVOS LAZERIŲ PRAMONĖ? ■ 2 p.
IŠĖJO VISUOTINĖS LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJOS XX TOMAS ■ 5, 12 p.

PASKIRTOS VAIŽGANTO
REMIJOS ■ 3, 11 p.

■ 4, 5 p. Dainavos apygardos partizanų vadų sąskrydžio 65-osios metinės ■ 10 p. Tado Daugirdo 160-osioms metinėms

Nr. 9 (475)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kultūrų tiltai sujungė BERLYNĄ, VILNIŲ IR MASKVĄ Ekspressionizmo 100-osioms gimimo metinėms

Parodos „Kultūrų tiltai. Berlynas–Vilnius–Maskva“ atidarymas 2W galerijoje Vilniuje: parodos dalyviai dailininkai Aleksandras Vozbinas, Natalija Jankovskaja (Maskva), Karina Stängle (Berlynas), Saulius Kruopis, Juozas Prancėvičius, Algimantas Kliuga, Arūnė Tornau, Solomonas Teitelbaumas, Tamara Grigorjeva (Maskva), Skaidrė Butnoriūtė, Lietuvos dailininkų sąjungos pirmininkas Eugenijus Nalevaika

Balandžio 17 d. Vilniaus privačioje galerijoje 2W atidarytoji ekspresionizmo šimtmečiui skirta paroda „Kultūrų tiltai. Berlynas–Vilnius–Maskva“ jau spėjo pabuvoti Berlyne, kur rodyta didžiulėje Vokietijos–Rusijos kultūros centro galerijoje. 2011 m. pradėjo savo kelionę per trijų valstybių sostines. Vilniuje eksponuojami Vokietijos, Rusijos ir Lietuvos 22 šiuolaikinių dailininkų, kuriems artimi ekspresionistinės tapybos raiškos principai, paveikslai. Vokiečių ir šioje šalyje kūrę rusų ekspresionistai laikomi šios meno krypties pradininkais ir plėtotėjais, savo indėlį įnešę ir lietuvių menininkai.

Parodos organizatoriai – trijų šalių menininkų institucijos: Menininkų asociacija „Tiltas“, galerija „Non Omnes“ (Maskva) ir Jungtinė Vokietijos menininkų grupė. Parodos Vilniuje rėmėjai – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija,

Lietuvos dailininkų sąjunga ir viešbutis „Europa City Vilnius“. Parodos atidaryme 2W galerijoje dalyvavo trijų šalių ekspozicijų kuratoriai, pristatytas parodos katalogas. Vilniuje paroda veiks iki gegužės 5 d., o 15 d. jau bus atidaryta Maskvoje. Beje, dalis parodos paveikslų bus eksponuojami gegužės 9–22 d. Dailininkų sąjungos parodų salėje, Vilniuje, Vokiečių g. 4.

Gera proga ne tik pasižvalgyti po ekspresionizmo lankas – istorines ir dabartines, bet ir padiskutuoti. Laikraštis „Mokslo Lietuva“ po ekspresionizmo 100-mečiui skirtos parodos atidarymo kalbino keturis pašnekovus, dalyvavusius apskritojo stalo diskusijoje. Tai galerijos „Non Omnes“ (Maskva) direktorė **Natalija JAN-KOVSKAJA**, ekspresionizmo šimtmečiui skirtos projekto viena iš iniciatorių ir organizatorių, kuri taip pat yra dailininkė, keramikė ir audinių meni-

ninkė, Rusijos dailininkų sąjungos narė. Antroji viešnia – galerijos „Non Omnes“ menotyrininkė, Rusijos dailininkų sąjungos narė, Menotyrininkų ir Dailės kritikų asociacijos narė, tapytoja, grafikė **Tamara GRIGORJEVA**. Trečiasis pašnekovas – projekto rėmėjas architektas, tapytojas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys, viešbučio „Europa City Vilnius“ galerijos „Juozas art“ steigėjas ir savininkas **Juozas PRANCĖVIČIUS**, kurio lėšomis lietuvių dailininkų darbai buvo nuvežti į Berlyną ir bus vežami į Maskvą. Ketvirtasis pašnekovas – visuomenininkas, menininkų asociacijos „Tiltas“ pirmininkas, tarptautinių „Nidos ekspresija“ tapybos plenerų organizatorius, surengęs 115 tapybos kolekcijos parodų Lietuvoje ir užsienyje, Lietuvos dailininkų sąjungos narys, daugiau kaip

Visi, kam pastaraisiais metais teko lankytis Druskininkuose, tikriausiai be didesnių abejonių sutiks: kurortas sparčiai keičiasi į gera, gražėja, jame jaučiama atsakingo šeimininko ranka, plika akimi matyti miestą mylinčių druskininkiečių darbo vaisiai. Daugelį iš jų vertėtų pristatyti platesniam „Mokslo Lietuvos“ skaitytojų būriui, o mes pakalbinsime vieną veiklią moterį – gal net savotišką šio kurorto dvasią atspindinčią asmenybę.

Proga pasitaikė vasario 9-ąją, kai Lietuvos mokslų akademijoje vyko Druskininkų diena. Pristatyti mokslininkų bendruomenei atvyko Druskininkų savivaldybės meras Ričardas Malinauskas ir mero pavaduotoja Kristina Miškinienė, savivaldybės tarybos nariai, administracijos, skyrių vedėjai ir specialistai, Druskininkų miesto muziejaus direktorius Gintaras Dumčius, kultūros centro darbuotojai, M. K. Čiurlionio

SANATORINIS, REABILITACINIS GYDYMAS – svarbi medicinos sritis

menų mokyklos auklėtiniai, „Ryto“ gimnazijos mokiniai. Renginį galima pavadinti atsakomuoju vizitu, nes 2011 m. Druskininkuose buvo surengta Lietuvos MA diena. Įrodymas, kad įsigaliojo ir veikia 2010 m. pasirašytoji Lietuvos mokslų akademijos ir Druskininkų miesto savivaldybės bendradarbiavimo sutartis.

Mokslininkams pristatydami kurorto infrastruktūrą ir naujus ateities projektus Druskininkų vadovai neslėpė, kad jiems labai praverstų kvalifikuotas ir objektyvus žvilgsnis iš šalies į jų ištis išspūdingus sumanymus. Tam buvo skirta vieša diskusija „Darni plėtra. Verslumo ir konkurencingumo didinimas pasienio regione“.

Kol Druskininkų savivaldybės tarybos nariai su mokslininkais diskutavo ir posėdžiavo, kurorto mokiniai turėjo progą aplankyti veiklos šimtmetį šiemet mininčią Lietuvos MA Vrublevskių biblioteką ir Vilniaus universiteto Lazerinių

Druskininkų diena Lietuvos mokslų akademijoje

■ Nukelta | 6 p.

■ Nukelta | 8 p.

Lietuvos lazerių pramonė lygiuojasi į JAV ir Kiniją

01118 Vilnius, Basanavičiaus 6
Tel/Faks.: 2616775
LMS kodas: 111959769

Lietuvos Respublikos Seimui

2012 m. balandžio 21 d. Nr. 06

Lietuvos mokslininkų sąjungos
XII suvažiavimo rezoliucija

Lietuvos mokslininkų sąjungos suvažiavimas sveikina ir palaiko Lietuvos Respublikos Seimo apsisprendimą leisti akademinę bendruomenę rinkti universiteto rektorių ir tikisi, kad ši nuostata bus įtvirtinta Mokslo ir studijų įstatyme.

Atkreipiame dėmesį, kad buvusios Lietuvos mokslo tarybos dar 1995 m. atliktoje studijoje yra pateikti apibendrinimai, kaip universitetų rektoriai renkami įvairiose šalyse, pvz.:

- Slovėnijoje universiteto rektorių renka visu krūviu dirbantys universiteto dėstytojai ir mokslo darbuotojai. Renkant rektorių teisę balsuoti turi visų universiteto padalinių studentų atstovai.
- Estijoje rektoriaus rinkimų tvarką nustato universiteto statusas.
- Norvegijoje rektorių ketveriems metams išrenka universiteto darbuotojai. Rinkimai organizuojami taip, kad akademinis personalas iš viso turėtų 51 – 71 proc. balsų, techninis ir administracinis personalas 5 – 25 proc. balsų ir studentai – 15 – 30 proc. balsų.
- Suomijoje universiteto rektorių renka rinkikų kolegija, kuri sudaroma iš tų pačių grupių ir tais pačiais principais, kaip ir senatas. Senate atstovaujamos trys grupės – profesorių ir asocijuotųjų profesorių (docentų), kito pedagoginio ir mokslinio personalo, studentų.
- Latvijoje rektorių renka Konstitucinis susirinkimas (akademinis personalas – 60 proc., kitas personalas – 20 proc., studentai – 20 proc. balsų).
- Lenkijoje – Akademinis senatas arba rinkikų kolegija.
- Ir t.t.

Nuostatos, kad rektorių (direktorių) iš kelių kandidatų slaptu balsavimu renka aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė ir kad rinkimų tvarką nustato aukštosios mokyklos statusas, grąžintų Lietuvos universitetams Konstitucijoje įtvirtintą autonomiją, telktų jų mokslininkus, dėstytojus ir studentus bendram veikimui pagal europietiška ir kitų demokratiškas ir kitų demokratiškas pilietinio savioorganizavimo tradiciją, o rektoriaus rinkimai taptų akademinės bendruomenės šventiniu susitelkimu.

Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas

Abouty

Vygintas Gontis

vietinės rinkos specifikos dažniausiai dalyvauja vietiniai partneriai“, – vardija Lazerių ir šviesos mokslo ir technologijų asociacijos (LŠMTA) vykdomasis direktorius dr. Petras Balkevičius.

Dalyvavimas tarptautinėse parodose, anot pašnekovo – ypač svarbus lazerių gamintojų veiklos aspektas. Nuolatinis dalyvavimas parodose rodo įmonės stabilumą ir potencialą, čia taip pat užmezgamos svarbios mokslo ir verslo pažintys.

Krizė Lietuvos lazerių gamintojus aplenkė

Įdomu tai, jog Lietuvos ekonomikai sunkiausiais pastaraisiais metais aukštųjų technologijų rinkos atstovai nei krizės, nei nuosmukio praktiškai nepajuto. 2010-aisiais metais Lietuvos lazerių įmonės džiaugėsi 120 mln. litų, o 2011-aisiais – 142 mln. apyvarta ir jau ne vienerius metus matomu beveik 20 % augimu.

Lietuvos lazerininkų sėkmės pamatas, pasak dr. P. Balkevičiaus, buvo ir yra glaudus mokslo ir verslo ryšys. Tai lėmė faktas, jog daugumos dabartinių didžiausių Lietuvos lazerių įmonių įkūrėjai – akademinio mokslo pasaulio išėiviai. Jie savo laiku sugebėjo sėkmingai sujungti praktinę patirtį su vadybos žiniomis ir pakėlė šią aukštųjų technologijų sritį į pasaulinį lygmenį.

„1992-aisiais 100 % Lietuvos eksporto į Japoniją sudarė lazeriai – visi du vienetai“, – sudėtingus laikus mena dr. P. Balkevičius. „Mūsų patirtis ir praktika iš dalies atėjo ir iš Sovietų Sąjungos, taip pat ir jos karinio komplekso – gamindavome nestandartinius matavimo prietaisus. Vėliau atsirado įdomių vienetinių užsakymų, kurių niekas kitas neapsiimdavo daryti. Pradėjome važinėti į tarptautines parodas su savo gaminiiais – ir buvome įvertinti“.

„O šiemet Japonijos ambasada savo leidinyje, skirtame diplomatinėms santykių atkūrimo dvidešimtmečiui, lazerius akcentuoja kaip Lietuvos eksporto į Japoniją prekę, visais laikotarpiais sudariusiais žymią dalį, o 2010–2011 m. – trečdaliu viso Lietuvos eksporto“, – tarptautinius pasiekimus vardija dr. P. Balkevičius.

Tarp įvertinimų – lazerinių technologijų Oskarai ir Europos kosmoso agentūros užsakymai

Lazerinių technologijų srityje Lietuvai apdovanojimų netrūksta – pernai UAB „Ekspla“ prestižiniuose San Franciske (JAV) vykusių apdovanojimuose „Prism Awards for Photonics Innovation“ džiaugėsi iškovotu pažangiausio pasaulyje 2010-ųjų gaminio moksliniams tyrimams skirtų lazerių kategorijoje titulu, dar vadinamu aukštųjų technologijų Oskaru už bendrovės sukurtą lazerį „NT200“.

Tais pačiais metais Vokietijos ūkio apdovanojimų Lietuvoje ceremonijoje UAB „Altechna“ įteiktas prizas nominacijoje „Atsakomybė už ateitį“, pačioje Vokietijoje – verslo apdovanojimas už lyderiaujančias technologijas bei pavyzdinę jaunų ir patyrusių darbuotojų komandą. Konkurse „Swedish Business Awards 2011“ „Altechna“ pripažinta harmoningiausiai augančia kompanija, o šiemet ši įmonė išrinkta Metų žinių ekonomikos įmone.

Sėkmingus metus pratęšė ir dar vienas svarbus tarptautinio pripažinimo ženklas. Šią vasarą vienoje iš lazerinių įmonių – UAB MGF „Šviesos konversija“ – apsilankė Europos komisarė Māire Geoghegan-Quinn. Ji, dalyvaudama Pasaulio lietuvių ekonomikos forume, pati panoro aplankyti Lietuvos lazerininkus, susipažinti su jų vykdoma veikla.

Lietuvoje jau anksčiau pasklido žinia, kad dar viena mokymų projekto dalyvė – UAB „Optolita“ – gamins itin preciziškus optikos komponentus Europos kosmoso agentūros kuriamam palydovui. Planuojama, kad palydovas į kosmosą bus paleistas 2013 metais.

„Visi šie pasiekimai, žinoma, – nuoseklus dešimtmečių darbo, pasitarnavusio pastarųjų metų sėkmei ir užtikrintam žengimui į priekį, rezultatas nepaisant sudėtingos globalios ir vietinės ekonomikos situacijos“, – pabrėžia dr. P. Balkevičius.

Žingsnis į pasaulio industrines rinkas

Paklaustas apie dabartines Lietuvos lazerių rinkos tendencijas, pašnekovas nedvejodamas mini eksporto didėjimą į Azijos šalis – Kiniją, Pietų Korėją. Taip pat pagaliau atsiranda pirkėjų ir Lietuvoje – dabar vietinėje rinkoje nuperkama apie 10–15 % lazerininkų produkcijos. Kiti 85 % skirti eksportui.

Didžiausias lazerininkų ateities užmojis – augantys užsakymai iš industrinės rinkos. „Lietuvoje pagaminti lazeriai sudaro apie 10 % pasaulinės mokslinių lazerių rinkos. Tai yra labai daug. Tačiau mūsų tikslas – tiekti įrenginius tokioms industrijos milžinėms kaip „Samsung“ ar LG – ir ne po vieną aparatą. Šio užmojo užuomazgos jau matomos, tikimės per kelerius artimiausius metus gerokai padidinti pardavimus šioje rinkoje“, – ateities planus apibendrina dr. P. Balkevičius.

Indrė VILTRAKYTĖ

Lazerių pramonė ir mokslinė veikla – viena sričių, kuriose Lietuva savo pasiekimais garsėja pasaulyje. Šiemet sukanka 25-eri metai, kai lietuviški lazeriai buvo parodyti Vakarų pasauliui. 1987-aisiais UAB „Ekspla“ sukurtas ir pagamintas lazeris pirmą kartą buvo eksponuotas didžiausioje Europoje lazerių parodoje Miunchene.

Tarptautinės parodos – vartai į pasaulį

Miunchene vykstančios aukštųjų technologijų parodos – vienos svarbiausių ir prestižiškiausių pasaulyje – jų Lietuvos atstovai nepraleidžia. „Didžiausios parodos vyksta Miunchene (Vokietija), JAV, Japonijoje. Štai, pavyzdžiui, Miunchene Lietuvos stendas neseniai stovėjo tarp rinkos lyderių – JAV ir Kinijos stendų – ir visuotinai buvo pripažintas tarp jų išpūdingiausiu. Lietuviai šiemet dalyvaus Kinijos, Pietų Korėjos parodose. Japonijoje dėl

Tarptautinėje parodoje „Laser 87“ Miunchene Vitas Mačiulis ir Kęstutis Jasiūnas rodo dirbantį pikosekundinį lazerį PL-1020

VAIŽGANTO PREMIJOS – RAŠYTOJUI IR MOKSLININKUI

Vytautas RIMŠA,
Svėdasiečių draugijos „Alaušas“
tarybos narys, atsakingas už mokslinę veiklą

Anykščių rajono, Svėdasų seniūnijos gyventojams ir jų kraštiečiams, plačiai pasklidusiems po visą „svietą“, šiltas ir suvėlavęs 2011 m. ruduo buvo gausus ne vien žemės ūkio gerybėmis, bet ir dideliais bei įsimintiniais kultūros renginiais. Tapo įprasta, kad paskelbus kokį nors didesnę literatūros ar kraštotyros sambūrį, lekia jie visi į gimtinę, kaip paukščiai rudenį į šiltuosius kraštus... Ir niekas negalėtų iš esmės paaiškinti kodėl. Dažniausiai tai nusakoma vieninteliu apibendrintu žodeliu – „Trauka!“ Todėl patys svėdasiečiai vieni kitų šito niekada ir neklausia – jiems tai suprantama ir taip natūralu, kaip pati gyvenimo kasdienybė... Kas galėtų pakeisti gimtinę, kas galėtų atstoti joje praleistą vaikystę ar suoliais pralėkusių jaunystę, seniai su debesėliais nuplaukusią ir niekuomet jau nebesugrįšiančią? Ir visai nesvarbu, kaip ta vaikystė, pauglystė ar jaunystė čia išgyventa – su džiaugsmu ar liūdesiu akyse, linksmi ar dramatiškai, o gal net visai tragiškai tais žiauriais ir baisingais karo ir pokario metais... Nepaisant to, šie gražiausi žmogaus amžiaus tarpiniai kiekvienam duoti vienintelį kartą gyvenime, kaip ir gimtinė – visiems po vieną!

Todėl ir tą šeštadienį, rugsėjo 24-ąją dieną paskelbus netoli Svėdasų šikūrusiame Malaišių¹ kaime Vaižganto premijų teikimą, į rašytojo, kan. Juozo Tumo-Vaižganto gimtąją sodybvietę, kur buvo numatytas tradicinis literatūros renginys, suplaukė iš visų Lietuvos pasviečių tiek kraštiečių, kad vos betilpo jų mašinos, suglaudintos ir paliktos pakelėse nuo Tumo sodybos prieigų iki pat vieškelio. Svėdasiečiai ir jų svečiai šurmuliavo visur: sodybvietėje prie rašytojo paminklo, kieme prie parodų, visame etnografiniame kaime, netgi atokiau jo – senoje Kunigiškių mokykloje šikūrusiame Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejuje. Į sodybvietę jie grįžo tik prasidedant programai, kuri tąkart buvo itin turtinga.

Vaižganto premija

Lietuvių literatūros klasiko vardu pavadinta premija yra žinoma ne vien Svėdasuose ar Anykščiuose, bet ir visoje Lietuvoje. Kraštiečio kan. Juozo Tumo-Vaižganto premijos teikimas svėdasiečiams tapo sava ir didele švente, kuri čia vadinama tiesiog Vaižgantinėmis. Todėl ji taip laukiama, kaip kadaise, kol dar kaimai virte virė gyvenimu ir turėjo daug jaunimo bei darbingų žmonių, kasmet čia buvo laukiama Šv. Petro ir Povilo, Šv. Onos ar Šv. Mykolo (vadinaimų Mykolinėmis) atlaidų ir kermošių. Kraštiečiams tai yra suprantama – per keletą metų jie įprato prie Vaižgantinių, spėjo su šventėmis susigyventi, jos tapo jiems savomis.

Vaižganto premija Vilniuje buvo įsteigta 2002 m., minint Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos (prieškario Lietuvoje iš pradžių tai buvo viena organizacija) 80-metį. Vienu jos įkūrėjų ir vadovų buvo rašytojas kan. Juozas Tumas-Vaižgantas. Dabar premija rūpinasi abi – Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos. Premija kasmet skiriama už sėkmingą literatūros bei žurnalistikos dermę kūryboje, o laimėtojams – pamečiui rašytojui ar žurnalistui – yra įteikiama

piniginė premija, laureato diplomas ir specialiai pagamintas medalis su nugalėtojo pavarde. 2002–2003 m. premija laureatams buvo teikiama Vilniuje, paskui kraštiečio doc. dr. Juozo Lapienio iniciatyva ją imta vežti į Svėdasus. Keletas laureatų paskelbta ant iškilaus Alaušo ežero kranto, o paskui sutarta Vaižganto premiją teikti pačioje rašytojo gimtinėje, Malaišių kaime.

Pirmoji premija 2002 m. skirta poetui, publicistui ir žurnalistui Gintautui Iešmantui, o dešimtuojų jos laimėtoju už knygą „Vamzdis: rašinėliai“ 2011 m. pripažintas poetas, dramaturgas ir publicistas Liudvikas Jakimavičius. Malaišiuose jam iškiliai įteiktos visos privalomos premijos regalijos. Apie knygą ir rašytojo kūrybos ypatumus kalbėjo Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininkas, poetas Antanas A. Jonynas, poetas Aidas Marčėnas, Žurnalistų sąjungos viceprezidentas Audrys Antanaitis, apdovanotos knygos autorius Liudvikas Jakimavičius. Laureatą nuoširdžiai sveikino rašytojai, jo kūrybos gerbėjai. Anykščių meras Sigutis Obelevičius poetui pareiškė padėką (ją įteikė vicemeras Donatas Krikštonis), Svėdasų seniūnas Valentinas Neniškis laureatą pagerbė tradiciniu ažuoliniu vainiku, o Rokiškio savivaldybės tarybos narys, verslininkas ir ūkininkas Vytautas Šlikas prizininkui skyrė simbolinį namų duonelės kasdieninės kepalą. Dekodamas už didelį dėmesį kūrybai, Vaižganto premijos laureatas Liudvikas Jakimavičius džiaugiasi, kad renginys vyko Vaižganto gimtinėje, nes šio rašytojo darbais ir kūryba visuomet žavėjosi jaunystėje, žavisi ir dabar...

Paminėti jubiliejai

Nepaisant didelės Vaižgantinių programos, prisiminti kultūrinės veiklos jubiliejai susiję su Svėdasais, Malaišiais ir Vaižgantu. Būta tam keletas priežasčių. Visų pirma, 2011 m. Malaišiuose įteikta 10-oji respublikinė Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos Vaižganto premija. Šią gražią kūrėjų iniciatyvą – jos įsteigimo ir pirmojo teikimo datą, taip pat literatus, pelniusius premiją, prisiminė daugelis kalbėjusių Vaižganto premijos teikimo ceremonijoje dalyvių.

Iškiliai paminėtos ir kitos dvi svarbios sukaktys: Lietuvai pagražinti draugijos 90-metis bei „Vaižganto skaitymų“, rengiamų Svėdasų krašte jau 20 metų, ištakos. Pastarasis renginys turi itin didelę reikšmę populiarinant Vaižganto literatūrinį palikimą jaunimui, telkiant pradedančius kūrybos kelią krašto literatus į vieną būrį, skatinant jų kūrybiškumą. Šiems jubiliejams programoje buvo skirta prisiminimų ir apmąstymų valandėlė „Su Vaižgantu vardu širdyje, mintyse ir darbuose“.

Apie „Vaižganto skaitymų“ idėją, raidą ir paskirtį kalbėjo vienas pirmųjų šio renginio iniciatorių, aktyvus Lietuvai pagražinti draugijos atkūrimo organizatorius, Lietuvos gamtos bičiulių asociacijos pirmininkas, Česlovo Kudabos premijos laureatas, laikraščio „Tėviškės gamta“ vyriausiasis redaktorius, žurnalistas Juozas Stasinas ir Anykščių rajono vicemeras Donatas Krikštonis.

Lietuvai pagražinti draugijos istoriją, jos veiklą Svėdasų krašte ir garbingą 90-ties metų sukaktį šventės dalyviams priminė draugijos pirmininkas Juozas Dingelis ir kiti svečiai. Paskui jie įteikė Svėdasų krašto gamtos puoselėtojams padėkos raštus ir dovanų. O dažnas Vaižgantinių svečias, aktorius Tomas Vaisieta, įtaigiai paskaitė ištrauką iš Donelaičio „Metų“.

Jubiliejams atminti buvo nuspręsta pasodinti ažuoliuką. Jį atvežė ir padovanojo aktyvūs Vilniaus anykštėnų sambūrio dalyviai: miškininkas, žinomas želdinių specialistas Antanas Stackevičius ir Lietuvos banko ekonomistė Janina Baublienė.

Poetas, dramaturgas ir publicistas Liudvikas Jakimavičius – dešimtmis Vaižganto premijos laureatas

Skambant pamėgtai dainai „Žemėj Lietuvos ažuolai žaliuos“, medelis pasodintas šalia 2009 m. pavasarį – minint Lietuvos paminėjimo istorijoje 1000-metį ir Vaižganto 140-ąsias gimimo metines – iš Kauno atvežto ažuoliuko. Dabar rašytojo sodybvietėje žaliuoja du jubiliejiniai ažuolai. Simboliška, kad abu medeliai į Malaišius atkeliavo iš tų vietovių, kur kadaise Vaižgantas gyveno, kūrė ir kovėjo už lietuviybę...

Atidengtas paminklas

Išskirtinis dešimtųjų Vaižgantinių šventės akcentas – literatūrinė kompozicija „Kartu jiems buvo gera...“, kurią pradėjo Anykščių muzikos mokyklos fleitininkė, pedagogė Vitalija Dulevičienė ir jos auklėtinės. Suskambus melodijai, sodybvietėje, šalia rašytojo Vaižganto paminklinio biusto buvo atidengta naujutėlė ažuolinė skulptūra, kurią palaimino Svėdasų klebonas kun. Vydas Juškėnas.

Skulptūra, papuošusi buvusį Tumo kiemą, skirta Vaižganto apysakos „Dėdės ir dėdienės“ pagrindiniams literatūriniais veikėjams Severiutei ir Mykoliukui įamžinti. Savo sumanymus, idėjas ir sprendimus dalyviams pristatė abu skulptūros iniciatoriai. Pirmasis apie idėją pastatyti šioms personažams paminklą, kilusią prieš keletą metų ir ilgai nešiotą galvoje, populiarinant ją žemiečiams ir įtakingiems Vaižganto krašto svečiams, šventės dalyviams pasakojo jos autorius, didis savojo krašto patriotas, doc. dr. J. Lapienis. Jis džiaugėsi, kad pagaliau pavyko idėją įgyvendinti ir už tai nuoširdžiai dėkojo visiems rėmėjams bei talkininkams.

Įžvelgusi gilią minėtos idėjos prasmę ir matydama, jog kelinti metai nieks neketina jos imtis, svarų žodį, sprendžiant kūrybinius ir organizacinius

Tautodailininkas Aleksandras Tarabilda (su mikrofonu) ir doc. dr. Juozas Lapienis pristato paminklą Mykoliukui ir Severiutei

skulptūros padirbdinimo reikalus, tarė Svėdasiečių draugija „Alaušas“. Ji nusprendė pati su šios idėjos autoriumi (jis irgi šios draugijos tarybos narys) imtis iniciatyvos ir kartu spręsti visus paminklo kūrimo bei statybos reikalus. Į darbą įsigiję vos ne visi draugijos tarybos nariai. Juozas

Lapienis, Vytautas Rimša ir Algimantas Indriūnas Anykščiuose ir Vilniuje ėmė ieškoti galimų finansavimo fondų; J. Lapienis ir V. Rimša parengė finansinį projektą ir paraišką, kuriuos draugijos vardu pirmininkas Algimantas Indriūnas įteikė LR Kultūros ministerijai; J. Lapienis ir V. Rimša surado tautodailininką Aleksandrą Tarabildą ir, nuvykę į Svėdasus, sutarė dėl skulptūros idėjos, eskizų, jų pristatymo tarybai, kitų darbų eigos. Svėdasuose greit buvo surengtas Svėdasiečių draugijos „Alaušas“ tarybos posėdis, kuriame devyni tarybos nariai, dalyvaujant tautodailininkui A. Tarabildai, susipažino su būsimos skulptūros eskizais, aptarė juos ir atrinko tinkamiausią paminklui variantą. 2011 m. vasarą J. Lapienis, V. Rimša, A. Indriūnas ir V. Neniškis, lankydami skulptorių A. Tarabildą, nuolat domėjosi paminklo kūrimo darbais; rugpjūtį draugijos tarybos nariai – J. Lapienis, V. Rimša ir V. Neniškis (jis yra ir Svėdasų seniūnas), dalyvaujant autoriui A. Tarabildai ir Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejaus vadovui Vytautui Bagdonui, apsilankė Malaišių kaime, buvusioje Tumo sodybvietėje, išrinko ir paženklino vietą, kur turėtų stovėti paminklas Severiutei ir Mykoliukui. Darbų daug, bet visi dirbo nuoširdžiai, su ugnele...

Baigdamas kalbą, J. Lapienis sakė, kad itin didelę pagalbą, parūpinant ir pervežant ažuolą, statant skulptūrą suteikė du garbūs miškininkai – Svėdasų girininkas Donatas Tuska ir Anykščių urėdas Sigitas Kinderis, taip pat žmonės, nuoširdžiai talkinę jį įtvirtinant Malaišiuose. Čia draugijos nariai J. Lapieniui ir V. Neniškiui noriai padėjo Vytautas Bagdonas, Donatas Tuska, Aleksandras Tarabilda, Virgijus Adomaitis. Už finansinę paramą dėkojo darbų rėmėjams – Kultūros mi-

nisterijai, kraštiečiai Danutei Kindurytei-Peželienei ir kt.

Pristatydamas šventės dalyviams savo kūrinių, tautodailininkas A. Tarabilda, daugiausia dėmesio skyrė tiems savo kūrybiniais ieškojimams ir sprendimams, kuriuos jam teko išgyventi gausų užsakymą medyje įkūnyti Vaižganto Severiutę ir Mykoliuką. Jis prisipažino, kad tai buvęs kietas riešutėlis, nes norėjęs išlaikyti kuo artimesnį jų literatūrinį autentiškumą. Iškilio didelė atsakomybė ir prieš Vaižgantą, tad teko antrą kartą atidžiai skaityti „Dėdės ir dėdienės“. Galbūt todėl skulptūros temos pagrindiniu leitmotyvu jis ir pasirinkęs paties Vaižganto kūrinių žodžius: „Jiems buvo gera...“, o šalia šių personažų skulptūroje atsirado daug ženklų ir simbolių, primenančių literatūrinį kūrinių ir šio krašto žmonių gyvenimo būdą, darbus. Be to, ir sprendimų variantų turėjęs keletą, iš kurių teko

rinktis geriausią. O tai – irgi sudėtingas ir itin varginantis dalykas. Visa laimė, kad skulptūra baigta, ir ją dabar vertins žiūrovai – Vaižganto kūrybos gerbėjai. Tautodailininkas padėjo visiems už dėmesį Vaižgantui ir jo kūriniui.

Šia proga kraštiečiai teatro, kino ir televizijos aktorius Ferdinandas Jakšys, taip pat šio krašto mylėtojas ir renginių dalyvis, vaizdžiai perskaitė ištrauką iš Vaižganto kūrinių „Dėdės ir dėdienės“. Iškilusį paminklą ir įamžintus jame Vaižganto herojus jis apibūdino trumpai: „Tai – mūsų lietuviškoji Romeo ir Džuljetos istorija.“ O šventės svečias, poetas Aidas Marčėnas naują paminklą pavadino priešingu Lietuvos kultūros poliumi Vilniuje esančiam Vamzdžiui, įkvėpusiam ironiškai rašyti poetą ir publicistą Liudviką Jakimavičių.

Atidengus paminklą, gražiai pašlovinti abu autoriai – paminklo idėjos sumanytojas J. Lapienis ir ją įgyvendinęs medžio drožėjas, tautodailininkas, skulptūros autorius A. Tarabilda. Už Vaižganto veikėjų Severiutės ir Mykoliuko paminklą gėles ir padėkos raštus jiems įteikė Anykščių rajono vicemeras D. Krikštonis, Svėdasų seniūnijos seniūnas V. Neniškis ir kiti kraštiečiai.

Dekodamas už dėmesį, J. Lapienis išreiškė viltį, kad šį Mykoliuko ir Severiutės kompoziciją bus tik pirmoji skulptūra, būsimame Vaižganto kūrinių herojų parke. Pats laikas būtų visiems pagalvoti apie tokį parką ir apie kitus rašytojo knygose pavaizduotus veikėjus. Jie labai derėtų šalia rašytojo biusto, šalia atidengtos pirmosios literatūrinių personažų skulptūros. Beje, kažin ką panašaus jau, rodos, apie tai yra užsiminę ir Vaižganto giminaičiai...

Įteikta seniūnijos premija

Svarbi Vaižgantinių programos dalis buvo Svėdasų seniūnijos Vaižganto mažosios premijos teikimas. Premija įsteigta prieš trejetą metų ir yra skiriama už kūrybinius nuopelnus Svėdasų kraštui. 2009 m. ji Malaišiuose buvo įteikta Svėdasų Juozo Tumo-Vaižganto

¹ Bendrinėje kalboje vartojama forma Maleišiai, tarmiškai – Malaišiai.

Minime DAINAVOS APYGARDOS PARTIZANŲ vadų sąskrydžio 65-ąsias metines

Skiriama Dainavos apygardos partizanų vadų sąskrydžio, įvykusio 1947 m. balandžio 22–24 d., dalyvių atminimui

Auksutė RAMANAUSKAITĖ-SKO-KAUSKIENĖ
Lietuvos Respublikos Seimo narė,
Partizanų vado Adolfo Ramanausko-
Vanago dukra

Prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, Lietuvoje kilo stiprus tautos pasipriešinimas paverėjams. Tūkstančiai Lietuvos sūnų ir dukterų jautė pareigą ginklu ginti savo tėvynę nuo okupanto ir ištikimai šią pareigą vykdė. Jie iškeitė savo darbus, profesijas, gimtųjų namų šilumą į kupiną mirtino pavojaus miško gyvenimą – tapo partizanais. Dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės partizanai aukojavo savo gyvenimus, gyvybes.

Stichiškai kilęs pasipriešinimas greitai formavosi į teritoriniu principu pagrįstą karinę struktūrą. Kūrėsi apygardos, jose veikė rinktinės, būriai, kariiniai štabai. Iš apygardų formavosi sritys.

Pietų Lietuvoje veikė Dainavos apygarda. Ji apėmė dabartinių Alytaus, Lazdijų ir Varėnos rajonų ir dalies besiribojančių Marijampolės, Prienų, Trakų ir Šalčininkų rajonų teritorijas.

Mano tėvelis, Lietuvos partizanų vadas generolas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Pietų Lietuvoje perėjo visą partizaninio karo kelią nuo būrio vado Džukijoje iki aukščiausios Lietuvos partizanų vadovybės. Jam yra tekę būti ir Dainavos apygardos vado pavaduotoju, vėliau, vadui žuvus, partizanai A. Ramanauską-Vanagą išrinko Dainavos apygardos vadu, dar vėliau – Pietų Lietuvos srities vadu. Net tokomis nepalankiomis sąlygomis buvo vadovaujamas demokratijos principais.

Šį pavasarį sukanka 65-eri metai nuo svarbaus Dainavos apygardoje įvykio – Dainavos apygardos partizanų vadų sąskrydžio. Esu išsaugojusi nemažai tėvelio archyvinių dokumentų, autentiškų atsiminimų, kuriuose atsispindi sąskrydyje dalyvavusių asmenybių biografijų fragmentai, posėdžių aplinkybės, nutarimai. Pagerbdama sąskrydyje dalyvavusių vadų atminimą, noriu pasidalinti su skaitytojais išlikusių dokumentų liudijimais ir savo mintimis apie šį įvykį.

Dainavos partizanų apygardos vadų sąskrydis buvo sušauktas 1947 m. balandžio 22–24 d. Punios šile (Alytaus r.). Laikas sąskrydžiui buvo kruopščiai parinktas – jis vyko nutirpus sniegui, šiltesniuojų metų laiku, kai buvo galima vykti per mišką nepaliekant pėdsakų.

Tuo metu A. Ramanauskas-Vanagas buvo Dainavos apygardos vado pavaduotojas ir Merkio rinktinės vadas. Sąskrydį sušaukė tuometinis Dainavos

apygardos vadas kpt. Dominykas Jėčys-Ąžuolis. Tai padaryti buvo labai sudėtinga. Reikėjo, kad žinia apie įvyksiantį sąskrydį visus vadus pasiektų laiku. Todėl ir ryšinininkai, ir partizanai turėjo daug darbo.

Štai kaip A. Ramanauskas-Vanagas prisimena gautą žinią apie sąskrydį ir po to vykusį pasirengimą: „Kai sutikau Žaibą, jis man įteikė paketą nuo Ąžuolio, ant kurio viršaus buvo pažymėta: *Labai skubu!*“

Perskaitęs atitinkamą raštą, sužinojau, kad balandžio mėn. 23 d. Punios šile šaukiamas Dainavos apygardos vadų sąskrydis. Panašaus turinio raštą jau buvo gavęs ir Žaibas. Kiti iš Ąžuolio gautieji raštai buvo įvairiais tarnybiniais klausimais.

<...> Aš su Žaibu nustačiau susitikimo datą ir vietą. <...> Jame dalyvauti pasiūliau ir Rūgiiui, o per jį ir Šarūnui.

Iš susitikimo su Jūrininku grįžau savo vadavietės tinkamiau pasiruošti būsimam sąskrydžiui. <...>

Vadavietėje su Jūrininku pasigaminome atitinkamas klišes ir savo darbo tušo. <...> Išleidome eilinį „Mylėk Tėvynę“ numerį, kurio tam tikrą egzempliorių skaiščių numaciau pasiimti sąskrydin. Prispausdinome daug atšaukimų... <...>

Reikėjo pagalvoti ir pasiruošti tiems posėdžių darbotvarkės punktam, kuriuos savaime buvo galima nujausti. Savo laiku Ąžuoliui buvau pristatęs kai kurias partizanų pakelti laipsniu bei pažymėti Narsumo ir Uolumo juostelėmis, pagal A apygardoje veikusių atitinkamus nuostatus, tačiau Ąžuolis visa tai atmetė ir pareiškė, kad, jo nuomone, tokius klausimus derės svarstyti tik nepriklausomybę atgavus.

Šiuo atžvilgiu aš buvau kitokios nuomonės ir galvojau, kad nepakanka drausmę palaikyti įvairios rūšies bausmėmis, bet taip pat turi būti įvairios skatinamosios priemonės, tarp jų partizanų pažymėjimas ir pakėlimas laipsniu. Žinojau, kad taip manė ir Kazimieraitis, Litas bei visi kiti vadai, išskyrus Ąžuolį. Teisingiau tariant, aš iki tol nepažinau partizanų vado, kuris būtų buvęs priešingas partizanų apdovanojimui. Dėl tos priežasties nusprendžiau, kad į kelionę pasiimsiu partizanų apdovanojimo ir pakėlimo laipsniu nuostatus ir jau paruoštus dokumentus atitinkamam pristatymui. Jūrininkas paruošė ženklų pavyzdžius ir reikiamus piešinius. Galvojau pasiūlyti posėdžio darbotvarkę įtraukti partizano ženklo, uniformos ir užimamų pareigų žymėjimo suvienodinimo klausimus. Tam tikslui pagaminome brėžinius ir pavyzdžius. Vienu žodžiu, paruošiamojo darbo buvo pakankamai“ (A. Ramanauskas-Vanagas „Daugel krito sūnų“ Vilnius, 1999. p. 390-392).

A. Ramanauskas-Vanagas atsiminimuose rašė, kad kelionė į Punios šilą truko ne vieną parą. Pirmiausia jis ir jo pavaduotojas Albertas Perminas-Jūrininkas, kaip Merkio rinktinės atstovai susitiko su šios rinktinės III bataliono vado pavaduotoju Jonu Jakubavičiumi-Rūgiu. Kartu jie iškeliavo Džukų rinktinės Geležinio vilko grupės vado Vaclovo Voverio-Žaibo vadavietės link. Grupės vadas juos pasitiko sutartoje vietoje ir suteikė nakvynę savo bunkerioje Kalesnikų miške. Iš čia kartu keliavo ir Džukų rinktinės Geležinio vilko grupės štabo viršininkas Lionginas Baliukevičius-Džukas.

Dainavos apygardos vadų sąskrydis Punios šile 1947 04 22–24. Stovi: apygardos štabo viršininkas Mykolas Petrauskas-Aras, Geležinio Vilko grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas, Džukų rinktinės štabo švietimo ir spaudos skyriaus viršininko pavaduotojas Juozas Puškorius-Girinis, Dainavos apygardos vadas kpt. Dominykas Jėčys-Ąžuolis, apygardos vado pavaduotojas, Merkio rinktinės vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, apygardos štabo pagalbininkas Vaclovas Kavaliauskas-Juodvarnis, Vaidoto grupės būrio vadas Jonas Kučinskas-Spyruoklis, apygardos štabo ryšių skyriaus viršininkas Kostas Šimelevičius-Gandras. Priklaupę: Merkio rinktinės III bataliono vado pavaduotojas Jonas Jakubavičius-Rugys, Margio grupės vadas Vytautas Subačius-Klevas, Vaidoto grupės vadas Juozas Petraška-Lapaitis, Geležinio Vilko grupės štabo viršininkas Lionginas Baliukevičius-Džukas. Guli iš kairės: Margio grupės būrio vadas Stasys Raklevičius-Myslinčius, Merkio rinktinės vado pavaduotojas Albertas Perminas-Jūrininkas

Kaip rašoma, keliaujant toliau, reikėjo persikelti per Nemuną. Atsiminimuose pažymima, kad plaukti per Nemuną visada buvo ypač rizikinga, kadangi okupantai prie valčių dažnai rengdavo pasalas – čia jiems būdavo lengva gerai pasislėpti ir netikėtai apšaudyti arti priplaukusius partizanus. Laimei, šį kartą partizanams pavyko pasiekti kitą krantą be susidūrimo su priešu ir susitikti iš anksto numatytoje vietoje su kunigaikščio Margio grupės vado Vytautu Subačiumi-Klevu ir apygardos štabo ryšių skyriaus viršininku Antanu Macevičiumi-Linu, kurie gyveno su apygardos vadu kpt. D. Jėčiu-Ąžuoliu viename bunkerioje. V. Subačius-Klevas ir A. Macevičius-Linas turėjo palydėti atvykusius partizanus į nakvynės vietą. „Ėjome pro girininkiją, kurioje kadais buvau apsistojęs kertant mišką – atlikdamas su seminaristais miško ruošos prievolę. Kokia skirtinga mano padėtis, pagalvojau, palyginus su anuometine. Tuomet čia dažnai grojav seminaristams armonika – gyvenimas buvo nerūpestingas, o dabar pro tą pačią vietą tenka slinkti atsargiai, su paruoštomis rankose ginklu,“ – užrašė savo mintis A. Ramanauskas-Vanagas (A. Ramanauskas-Vanagas „Daugel krito sūnų“ Vilnius, 1999. p. 397).

Pernakvoję partizano Jono Gurčiaus-Komendanto bunkerioje A. Ramanauskas-Vanagas ir Džukų rinktinės Geležinio vilko grupės vadas V. Voveris-Žaibas Kunigaikščio Margio grupės vado V. Subačiaus-Klevo buvo nuvesti į kpt. D. Jėčio-Ąžuolio vadavietę.

Šis bunkeris buvo įrengtas labai sumaniai ir yra vienas didžiausių žinomų bunkerio Lietuvoje. Minėtuose partizanų vado A. Ramanausko-Vanago prisiminimuose yra išsamus vadavietės aprašymas: „Pražygiavom kelis kvartalus ir pasiekėme kažkokį gilų griovį, kurio dugnu pamažu tekėjo vos pėdas

galintis apsemti švarus šaltinių vanduo. Iš atokiau mums parodė krantą, kurio apačioje buvo įrengta pati slėptuvė. Maskavimas buvo labai geras ir akimis nebuvo galima nustatyti, kurioje vietoje yra slėptuvė ir durelės. Pagaliau Klevas sustojo, praskleidė mažutes eglaitės šakas, pavertė samanų kuokštelį ir, paėmęs už grandinės, atidarė 45 laipsnių kampu įtaisytas dureles. <...> Iš vidaus mane perspėjo, kad teks iš pradžių lįsti aukštyn ir žiūrėti, kur dugne prikaltos atramos, nes už jų teks kabintis kojomis ir rankomis. Palypėjus keturpėscia, jau matėsi šviesa, kuri sklido iš slėptuvės, nes antrosios durelės buvo atidarytos. Kai nuropėjau kelis žingsnius pritūpęs, patekau pačion slėptuvėn. Ten jau buvo galima stovėti kiek palenкта galva.<...>

Man buvo smulkiau aprodyta visa slėptuvė, kurioje buvo įvairūs reikmenys spaudai gaminti. Gultai buvo sumaniai paskirstyti į dvi dalis. Vieni buvo darbo kambaryje, kiti virtuvėje, kuri buvo lyg ir atskirta pussieniu. Dar kiek aukščiau į krantą buvo mažas kambarėlis, skirtas maisto sandėliui. Vienu žodžiu, slėptuvė buvo didžiulė ir labai patogi darbu. Vėliau dar parodė, kad slėptuvės viršuje vietoj kaminėlio buvo įtaisytas aukštas tuščiavidurės drebulės kamienas. Bendrame fone jis nekrito į akis...“ (A. Ramanauskas-Vanagas „Daugel krito sūnų“, Vilnius, 1999. p. 399-401)

Išlikusiuose istoriniuose dokumentuose yra pažymėta, kad patys posėdžiai vyko bunkerioje, kuris buvo įrengtas lygumoje, atokiau nuo Dainavos apygardos vado kpt. D. Jėčio-Ąžuolio vadavietės. Slėptuvė dėl jos dydžio partizanai vadino „Šaulių sale“. Šiame bunkerioje buvo gana daug vietos – galėjo tilpti apie trisdešimt žmonių. Beveik per visą slėptuvės ilgį stovėjo platus stalas, abiejose jo pusėse buvo pritaisyti tvirti

suolai, todėl esamomis sąlygomis tai buvo patogi vieta posėdžiams.

Sąskrydyje dalyvavo šie partizanų vadai: Dainavos apygardos vadas kpt. Dominykas Jėčys-Ąžuolis, Dainavos apygardos vado pavaduotojas, Merkio rinktinės vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, apygardos štabo ryšių skyriaus viršininkai Antanas Macevičius-Linas ir Konstantinas Šimelevičius-Gandras, jau minėtos Merkio rinktinės vado pavaduotojas Albertas Perminas-Jūrininkas ir šios rinktinės III bataliono vado pavaduotojas Jonas Jakubavičius-Rugys.

Džukų rinktinėje atstovavo štabo švietimo ir spaudos skyriaus viršininkas Vincas Vytautis-Vyturys, jo pavaduotojas Juozas Puškorius-Girinis, Džukų rinktinės Geležinio Vilko grupės vadas Vaclovas Voveris-Žaibas, jo pavaduotojas Petras Šilanskas-Labutis ir grupės štabo viršininkas Lionginas Baliukevičius-Džukas.

Kunigaikščio Margio grupei atstovavo šios grupės vadas Vytautas Subačius-Klevas, vado pavaduotojas Jonas Jusas-Pakštas, štabo viršininkas Mykolas Petrauskas-Aras, grupės I rajono viršininkas Motiejus Jaruševičius-Lakštėngala, Vaidoto grupei – jos vadas Juozas Petraška-Lapaitis ir vado pavaduotojas bei štabo viršininkas Jonas Kučinskas-Spyruoklis.

Sąskrydyje svarstyti klausimai

Dauguma partizanų buvo tikintys žmonės visu savo gyvenimu liudiję krikščioniškąsias vertybes. Partizanų vadas A. Ramanauskas-Vanagas prisiminimuose rašė: „Vadas [kpt. D. Jėčys-Ąžuolis – aut. past.] paskelbė, kad posėdis pradedamas. Iš pradžių buvo sukalbėta partizanų malda ir atsistojimu pagerbti žuvusieji kovos broliai. Po to vienas po kito pristatyti posė-

Prenumeruokite „Mokslo Lietuvą“, kad svarbiausios mokslo visuomenės naujienos pirmiausia pasiektų Jus. Tai operatyvesnė informacija nei laukti internetinio „Mokslo Lietuvos“ varianto, kuris pasirodo vėliau.

dyje dalyvaujantieji, nes buvo tokių, kurie vieni kitus matė pirmą kartą“ (A. Ramanauskas-Vanagas „Daugel krito sūnų“, Vilnius, 1999. p. 402).

Istorinėje medžiagoje užfiksuota, kad Dainavos apygardos vadkas kpt. D. Jėčys-Ąžuolis pirmininkauti posėdžiui paskyrė savo pavadootoją A. Ramanauską-Vanagą, sekretoriaus Džukų rinktinės štabo Švietimo ir spaudos skyriaus viršininkas V. Juozaitis-Vyturytis ir štabo viršininkas L. Baliukevičius-Džukas.

Prisiminimuose A. Ramanauskas-Vanagas pažymi: „Ąžuolis paskelbė darbotvarkės punktus. Tarp jų buvo įrašyti ir mano pasiūlytieji. Pažymėjo, kad posėdyje dalyvaujantieji gali juos dar papildyti. Paskutinis darbotvarkės punktas buvo klausimai ir sumanymai <...>“.

Svarstant <...> darbotvarkės punktus, aktyviai dalyvavo visi posėdžiautojai. Buvo sudarinėjamos komisijos parengti nutarimus ar pasiūlymus atitinkančias rezoliucijas ar projektus. Man visur teko dalyvauti ir darbo buvo daug tiek posėdžių, tiek pertraukų metu. Trijų parų laikotarpiu teko labai mažai numigti, bet užtat pasiektais rezultatais buvau visiškai patenkintas. <...> Darbas vyko labai sklandžiai. Galiausiai visais svarstomais klausimais buvo rasti <...> sutarimai“ (A. Ramanauskas-Vanagas „Daugel krito sūnų“, Vilnius, 1999. p. 403 - 407).

Kartais tarp partizanų išskildavo įvairių tarnybinių nesuspriamtumų, kuriuos jie stengdavosi išspręsti remdamiesi demokratijos principais – atsižvelgdami į skirtingas nuomones ir ieškodami visus tenkinančio kompromiso. Išlikusiam posėdžių protokole užfiksuota, kad sąskrydyje pirmiausia buvo svarstomas klausimas dėl tarnybinių santykių Dainavos apygardoje tarp skirtingų partizanų organizacinių vienetų. Posėdyje dalyvavę partizanų vadai išreiškė palaikymą apygardos vadko kpt. D. Jėčio-Ąžuolio vadovavimui, kuris „pagrįstas <...> partizanų vadų deklaracijomis, lanksčiu partizaniniu judėjimu, stipria drausmės priežiūra ir nukreiptas į įsakymo vykdymą tiek eilinių kovotojų, tiek vadų“ (Dokumentų rinkinys „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945-1952 m.)“, Vilnius, 2003. p. 190).

Minėtame protokole pažymėta, kad po to buvo apžvelgti įgyvendinti darbai, steigiant bendrą Lietuvos partizanų vadovybę, nutarta pagal galimybes organizuoti skrajojančius partizanų kovinius padalinius ir taip aktyviau kovoti su sribais ir NKVD.

Partizanų vadai puikiai suvokė, kokia didelė gali būti alkoholio žala tiek partizaninio karo dalyviams, tiek visai visuomenei. Alkoholizmą ypač skatino sovietinė sistema, nes neblaiviu žmogui galima lengviau manipuliuoti ir jį dvasiškai palaužti. Daugelis partizanų vadų siekė, kad pasirinkdami kovos už laisvę kelią kovotojai kartu pasirinktų ir visiškai blaivybės kelią. Aukščiausieji vadai kaip paskatinimą ir pavyzdį tiems, kurie nebuvo visiškai atsisakę alkoholinių gėrimų, viešai deklaravo šį savo įsipareigojimą. Minėtame posėdžių protokole rašoma, jog vadai „Ąžuolis, Vanagas, Jūrininkas, Vyturytis, Rugys, Žaibas, Lapaitis stengsis paveikti kitus vadus ir kovotojus, kad dar atkakliau įsijungtų į kovą ir apgintų mūsų tautą nuo žalingo sveikatai ir partizaniniam judėjimui degtinės vartojimo“ (Dokumentų rinkinys „Lietuvos partizanų Dainavos apygarda (1945-1952 m.)“, Vilnius, 2003. p. 190-191).

Bus daugiau

VISUOTINĖS LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJOS XX TOMAS – naujas žvilgsnis į Rusiją

Vytautas ŽEIMANTAS

Dienos šviesa išvydo „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ XX tomas. Prisimenu, kaip 2001 m. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute (dabar – centras) buvo pristatomas pirmasis enciklopedijos tomas. Tada šio didelio projekto sumanytojai planavo visą enciklopediją sutalpinti į 20 tomų. Dabar, štai išėjo jau dvidešimtas, o jis baigiasi tik S raide. Iki abėcėlės pabaigos dar toli, ir gerai, kad toli, nes, jeigu leidėjai būtų griežtai laikęsi iš pradžių numanytų apimčių, tai šios enciklopedijos vartotojai netektų labai daug reikalingos, įdomios ir naujausios informacijos. Gyvenimo ritmas XXI amžiuje vis spartėja, informacijos srautai plečiasi ir greitėja ir į visa tai negalima nereaguoti. Leidėjai pasielgė teisingai didindami enciklopedijos tomų skaičių ir jos informatyvumą.

XX tomas skirtas žodžiams, prasideantiems nuo *Rėv* iki *Sal*. Nuo rėvos – seklumos lygumų upėje, iki Salzufleno miesto, esančio Vokietijoje. Šiame tome sudėti ir I–XX tomų papildymai. Jau vien tik pažiūrėjus į papildymuose aprašytus žmones, akivaizdžiai gali pajusti mūsų gyvenimo startą. Dabar jie garbūs ir žinomi, o prieš dešimtį metų apie juos dar mažai ką žinojome. Ir jie nepatektų į enciklopediją tik dėl to, kad jų pavardės prasideda abėcėlės pirmosiomis raidėmis.

Ir šiame tome nemažai dėmesio skiriama užsienio šalims. Aprašomos palyginti neseniai pasaulio politiniame žemėlapyje atsiradusios nepriklausomos valstybės – Rytų Timoras, Saliamono salos ir Ruanda. Plačiau pristatomas Salvadoras, diplomatinis santykius su Lietuva užmezgęs 1999 m., ir Rumunija, su kuria mus sieja jau daug glaudesni ryšiai. Diplomatiniai santykiai tarp Lietuvos ir Rumunijos buvo užmezgti dar 1924 m., Rumu-

nija nepripažino 1940 metais įvykdytos Lietuvos aneksijos ir okupacijos. Diplomatiniai santykiai buvo atkurti 1991 metais. Pasirašyta daug tarpvalstybinių sutarčių, tarp jų – Draugystės ir bendradarbiavimo, dėl vizų režimo panaikinimo. Lietuva į Rumuniją 2010 m. eksportavo prekių už 126,6 mln. Lt, importavo – už 109,9 mln. Lt.

Tačiau daugiausia vietos, net per 90 puslapių, šiame tome skiriama Rusijai arba sąvokoms, kurios prasideda šiuo žodžiu. Tai suprantama, nes Rusija ne tik artimas ir pats didžiausias mūsų kaimynas. Lietuvą ir Rusiją sieja ir šimtus metų trukusi istorija, kurioje būta visko – ir pergalingų žygių į Maskvos kunigaikštystę, ir Lietuvos Rusios plėtra, ir dvi Lietuvos okupacijos, Lietuvos rusinimas. Ši istorija rašoma ir šiandien, ir ne visada geranoriškoje atmosferoje.

Apie Rusiją mano kartos žmonės mokėsi iš socialistinio realizmo dvasia parašytų Sovietų Sąjungos ir Sovietų komunistų partijos istorijos knygų ir vadovėlių. Juose viskas, ką darė Rusija, buvo gerai, pažangu, ir to gerumo labai laukė visos kaimyninės tautos, anksčiau ar vėliau patekusios į šią „globą“.

Pavyzdžiui, skaitai, kaip A. Suvorovas šauniai veda Rusijos kariuomenę per Alpes ir atrodo, kad taip ir turi būti, kad jis ne užkariautojas, o gelbėtojas. Arba štai, A. Suvorovas 1794 m. visų džiaugsmui numalšina sukilimą, kilusį okupuotoje Lietuvoje ir Lenkijoje. Ir vėl jis pažangus karvedys, užvaldęs maištingą kraštą, nors jo rankos sutepotos tūkstančių sukilėlių krauju. Mažai to, tų nužudytųjų ainiai Vilniuje buvo priversti dar vieną gatvę pavadinti A. Suvorovo vardu. Tokių pavyzdžių sovietiniuose istorijos vadovėliuose galima pririnkti daug. Ir tie sovietiniai stereotipai yra kibūs, žiūrėk, kur nors ir vėl išlenda, ar apsižioplinus, ar sąmoningai atsidėkojant gerų dėdžių valdomiems fondams. Todėl šį kartą enciklopedijos autoriams ir leidėjams teko nelengva užduotis – parodyti tikrą

Rusiją. Džiugu, kad tai pavyko padaryti enciklopedijos vyriausiajai redakcijai, kuriai vadovauja žinomas Lietuvos enciklopedininkas Antanas Račis. Kaip pavyko, nedetalizuosiu, tebūnie tai skaitytojams intriga.

Rusijos tema tome baigiasi rusinimo sąvoka. Rusinimas – prievartinė rusų kalbos ir kitų rusų etninės kultūros brouožų skleidimo politika ne rusų bendruomenėse. Ji labai aktuali, palietusį dažną Lietuvos gyventoją. Iki šiol prisimenu, kai mums per jėgą brukdami rusų kalbą, sakydavo, kad mes privalome ja kalbėti, nes rusiškai kalbėjo pats didysis Leninas. Čia galima būtų prisiminti ir prieš pat Atgimimą iš Maskvos atėjusį nurodymą įvesti rusų kalbos mokymą ir lietuviškuose vaikų darželiuose. Tokių temų sovietinėse enciklopedijose, aišku, negalėjo būti. Šį kartą patalpintas išsamus straipsnis, profesionaliai atskleidžiantis rusifikacijos mastą, būdus, rusinimo subtilybes, atsižvelgiant į atskirų užgrobtų kraštų gyventojų savimonę.

Ir nežinia, koks mūsų lauktų gyvenimas, jeigu neprasidėtų Atgimimas, jei nesustiprėtų jo varomoji jėga – Sąjūdis. Jis ir su Sąjūdžiu surištos sąvokos irgi išsamiai pristatomos tome. Šia tema rašęs istorikas Vytautas Spečiūnas įtaigiai parodė šio visuomeninio judėjimo svarbą kovoje už Lietuvos nepriklausomybę. Informatyvus ir profesorius Vyto Urbono straipsnis apie Sąjūdžio spaudą, kuri, pažabojus spaudos cenzūrą, tiesiog užplūdo mūsų kraštą.

Tome yra nemažai žodžių, iš kurių išsivystė įvairios politinės, ekonominės, karinės ar meno sąvokos. Pirmiausia – tai revoliucija. Yra revoliucijos kalendorius, muziejus, dailininkų asociacija, revoliuciniai demokratai, komitetai, tribunolai, pagaliau – revoliucionierius – žmogus, darantis perversmą kokyje nors veikloje. Beje, enciklopedijos leidėjai anksčiau taip šlovintą Didžiąją Spalio revoliuciją teisingai nužemino iki eilinio Spalio perversmo.

Nemaža grupė žodžių atstovauja rinkimams. Yra straipsniai skirti rinkimų apygardai, apylinkei, biuleteniui, cenzui, geografijai, kasacijai, kvotai, metodams, sistemai. Mums primenama, kad Lietuvos–Lenkijos valstybėje buvo renkami net karaliai. Pirmieji prezidento rinkimai Lietuvoje vyko 1919 m., Seimo – 1920 metais. Pasirodo, dabar per Seimo rinkimus Lietuvos teritorija skirstoma į 71 vienmandatę rinkimų apygardą, o rinkimų apylinkėje gali būti nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių rinkėjų. Apylinkių skaičius mažėja, nes mažėja gyventojų. 2011 m. rinkimų apylinkių buvo 2016 (2009 – 2035). Lietuvoje dabar veikia pilietybės, amžiaus ir sėslumo cenzai.

Daug straipsnių prasideda žodžiu rinka. Tai rinkodara, rinkos ekonomika, imlumas, kaina, pasidalijimas, pusiausvyra, savireguliacijos teorija, segmentas, struktūra, tyrimas, rinkotyra, net rinkos socializmas, kuris dar prieš keliasdešimt metų buvo bandomas Jugoslavijoje, Čekoslovakijoje, Vengrijoje, o dabar dar propaguojamas Kinijoje, Vietname.

Taip jau sutapo, kad net trys meno (architektūros, dailės, literatūros) kryptys aprašomos šioje knygoje – rokokas, romaninis, romantizmas. Rokoko brouožų Lietuvoje turi Vilniaus Šv. Kotrynos ir Misionierių bažnyčių fasadai, Vilniaus Šv. Jonų, Tytuvėnų, Palėvenės bažnyčių altoriai. J. Čechavičiaus bažnyčioms kurti paveikslai. Romaninio stiliaus elementų Lietuvoje atsirado plintant krikščionybei, o pirmieji lietuviškojo romantizmo atstovai literatūroje buvo S. Daukantas, S. Valiūnas, S. Stankevičiaus, A. Baranauskas, muzikoje – S. Moniuška, Č. Sasnauskas, J. Naujalis.

Įdomūs straipsniai ir apie senosios Lietuvos didikus – Rimgaudą, tariamą Mindaugo tėvą, Mindaugo sūnus Ruklį ir Rupeikį, kunigaikščio Kęstučio

■ Nukelta | 12 p.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro darbuotojai ekskursijoje prie Europos centro

MENAI

Kultūrų tiltai sujungė BERLYNĄ, VILNIŲ IR MASKVĄ

Eigirdo Kruopio nuotraukos

Lietuvos tapytojų delegacija Berlyne, prie BRÜCKE muziejaus (2011 m.)

■ Atkelta iš 1 p.

70 personalinių parodų Lietuvoje ir kitose šalyse dalyvis tapytojas, grafikas **Saulius KRUOPIS**, kuris yra kitas ekspresionizmo šimtmečiui skirto projekto iniciatorius ir organizatorius bei Vilniuje vykstančios parodos kuratorius. Visi keturi pašnekovai yra ir parodos dalyviai – eksponuoja savo paveikslus. Juos kalbino „Mokslo Lietuvos“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

Gyvename ekspresionizmo pasaulyje

Mokslo Lietuva. Seneliui Ekspresionizmui 100 metų, o savo gerbiamus pašnekovus pavadindami to žilabarzdžio senelio vaikais, kurie jaučia asmeninę atsakomybę už visą amžių gyvuojančią meninės raiškos formą ir kryptį. Maža pasakyti – kryptį, nes ekspresionizmas – tai mąstymo ir pasaulio jausenos būdas, ištisos epochos išraiška.

Natalija Jankovskaja. Ištis tai mąstymo forma, kuri tiek persmelkusi visų mūsų gyvenimą, kad mes net nesuimaštomė, kur čia ekspresionizmas, o kur ne. Mes tiesiog gyvename ekspresionizmo pasaulyje, net nesuimaštydami, kad šiam gyvenimo būdui, mąstymo formai pradžią buvo duota lygiai prieš šimtą metų ir būtent dailininkų-tapytojų aplinkoje. Šis naujas pasaulio suvokimo būdas iš menininkų aplinkos perėjo į daugelį kitų gyvenimo sričių ir praktiškai persmelkė visą XX a. žmonijos gyvenimą, taip pat įžengė ir į XXI amžių.

ML. Gyvenimas daug sudėtingesnis ir nesileidžia suvaromas į gardą ar išmąstytas schemas. Susiformavęs kaip priešprieša akademizmui ir įspūdiu pagautam bei nešamam impresionizmui, ekspresionizmas ne tik paveikė žmogaus jauseną ir psichiką, užsuko naują pramoninio, techniškojo, mokslo ir išradimų epochos „motorą“ žmonių savimonėje, paveikė mąstymo ir gyvenimo įvykių, procesų supratimą, vertinimą. Keista, kad būtent jautriaisiais dailininkais, jauni vokiečių dailininkais, ekspresionizmo „tėvai“, pirmieji atsišaukė į didžiulius pokyčius, kurie XX a. pr. įvyko Europoje ir pasaulyje.

Skaidrė Butnoraitė. Jūros kelias (2009 m.)

Ekspresionizmas meninei raiškai suteikė judesio, dinamikos ir veržlumo, bet kartu „apdovanojo“ ir nervingumu, kuris tapo visos epochos išraiška. Ar ne per jautrių nervų apdovanojimą, nuo kurio visą šimtmetį nepavyksta išsivaduoti?

Tamara Grigorjeva. Ekspresionizmas ištis įnešė nervą į visą XX a. jauseną ir mąstyseną, bet tai buvo teigiamas reiškinys. Kai žiūriu į ekspresionistų tapytojų darbus, jie man suteikia teigiamų emocijų. Bet kažkodėl meno istorijoje įprasta vertinti, kad ekspresionistai būtinai išreiškė ir pateikė pirmiausia tam tikrus negatyvius epochos reiškinys.

ML. Tarybinės menotiros ir meno istorijos suformuotas požiūris, kurio pasekmes vis dar jaučiame?

N. Jankovskaja. Ekspresionizmas kaip meno kryptis XX a. pradžioje susiformavo Vokietijoje, kai „tarybinės menotiros“ ar „tarybinis požiūris“ dar nebuvo.

T. Grigorjeva. Taip, bet tarybinėje menotyroje svarstant pripažinti ar nepripažinti ekspresionizmą kaip reikšmingą meninės raiškos kryptį, buvo panaudotas būtent socialinis vertinimo aspektas. Niūrios kai kurių dailininkų plėtotos temos buvo pateikiamos kaip tipiškos ekspresionistams. Kaip pavyzdys buvo pateikiami Käthe Kollwitz (1867–1945), kartais ir Emilio Noldės (1876–1950) darbai. Pastarojo ypač grafikos darbai ištis prisotinti tragiškumo. Bet kažkodėl nebuvo minimi tokie lengvi, skaidrūs, spalvingi pleneriniai darbai, kurių juk taip pat buvo labai daug ekspresionistų kūryboje. Ekspresionizmas dailėje davė visų pirma spalvingo pasaulio matymo laisvę, be realizmui būdingo ryškaus fotografinio tikslumo, toninių santykių. Spalvos džiaugsmas ekspresio-

nizme man daro didelį įspūdį.

N. Jankovskaja. Vokiečių, rusų dailininkų ekspresionistų darbuose labai aiškiai pasireiškė socialinis protestas, todėl 1905–1911 m. tos naujos krypties dailėje atstovai bandė perteikti ne išgražintą meną, bet priešingą tikrovės pusę – griežtą, šiurkščią. Tą nepagražintą tikrovę, ne visi nori matyti, tuo labiau afišuoti.

Kita vertus, net ir šią nesimpatiską gyvenimo dalį ekspresionistai sugebėdavo perteikti labai spalvingai, nes emocijas stengėsi perteikti ne tik grafiškai, bet ir spalviniais tonais. Per ekspresionizmo gyvavimo šimtmetį šioje meno kryptyje vyko daugybė pokyčių, ekspresionistai stengėsi reaguoti į gyvenimo iššūkius, derinosi prie naujų įvykių, laviravo, savaip atspindėjo taip pat ir socialinius reiškinys. Sovietų Sąjungoje net ir įsitvirtinus socialistiniam realizmui ekspresionizmas neišnyko, bet jis tapo kitoks. Dar kitoks jis šiandien, nuolat keičiasi, nes negalima

prisirišti vien prie spalvos ar prie vienos būdingos manieros. Tai ir socialinis menas, atspindintis gyvenimo pokyčius.

Kitas krantas viliojo ir kvietė ekspresionistus

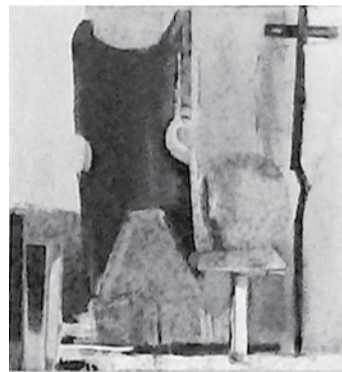
Juozas Prancėvičius. Ekspresionizmo užgimimą pavadindami natūralia dailės, apskritai meno raida, atvedusia į revoliucinius pokyčius mene, nes XX a. pradžia buvo revoliucinio pakilimo metas Rusijoje, Vokietijoje ir kitose Europos šalyse. Visuomeniniai pokyčiai atspindėjo įvairiose meno ir kultūros srityse. Tai ir skirtingų kartų tam tikro tarpusavio nesuskalbėjimo pasekmė. Akademinės tapybos atstovai nepriėmė impresionistų kūrybos, ne iš karto buvo pripažinti ir ekspresionistai. Taip mes šiandien sunkiai pripažįstame kai kurių pernelgų drąsių instaliacijų autorius.

Visais laikais tapyba eina, jei taip galima pasakyti, savo užsibrėžtu keliu, o visi kūrybiniai ieškojimai, kartais dalininkų blaškymasis, savo išraiškos priemonių paieškos, tėra tik skirtingi tapybos „atspalviai“. Ekspresionizmui didelį poveikį padarė architektai, tiesa, daugiau struktūros ir mažiau plastikos prasme. Spalva taip pat ekspresionizme suvaidino labai svarbų vaidmenį. Ekspresionizmą pavadindami viena iš stotelių ilgame pasaulio dailės raidos kelyje, bet labai reikšminga.

ML. Saulių Kruopį kalbindamas mintyse prisimenu ne tik jo spalvingus ekspresionistinius paveikslus iš plenerų „Nidos ekspresija“, kuriuos Saulius organizavo, atgaivindamas vokiečių tapytojų ekspresionistų tradiciją, prasidėjusią 1909 m. ir tęstą iki 1945 metų. Mintyse tuoj pat išskyla ir jo 2009 m. išleistoji labai informatyvi

Aleksandras Vozbinas. Poilsis (2010 m.)

Grit Sauerborn (Vokietija). Krikštai Nidoje (2009 m.)

DITIRAMBAS EKSPRESIONIZMUI

Balandžio 17 d. Vilniuje privačioje galerijoje 2W (Pilies g. 8) atidaryta tarptautinė tapybos paroda „Kultūrų tiltai. Berlynas–Vilnius–Maskva“, skirta ekspresionizmo 100-mečiui paminėti. Ši meno kryptis apėmė daugelį kūrybinės raiškos sričių – dailę, architektūrą, teatrą, literatūrą, muziką, kiną, modernųjį šokį, dizainą, pagaliau madą ir suvaidino labai svarbų vaidmenį XX a. mene. Neparado savo reikšmės ir XXI amžiuje.

Joks meno stilius neatsiranda vien iš gerų norų ar deklaracijų (nors tokių mėginimų ir būta), bet yra tam tikra meno raidos pasekmė, naujų meninės raiškos būdų ir priemonių paieškos rezultatas, ką akivaizdžiai mums primena ekspresionizmo atsiradimo istorija. Terminui „ekspresionizmas“ vardą davė, gyvybės įpūtė ir lengva ranka paleido į pasaulį čekų meno istorikas Antoninas Matešekas, siekdamas suformuluoti priešingybę jau spėjusiam įsitvirtinti terminui „impresionizmas“. Paryžiaus dailininkų bohemos „kūdikis“ impresionizmas gimė iš pirminių jutiminių jausmų išraiškos, jam pavyko sustabdyti akimirka ir judesį, o kūryboje rūpėjo ne pateikti rezultatą, bet perteikti procesą (mat pasak impresionistų, rezultatas neįmanomas nuolat kintančiame laike, svarbu ir tikra vien tai, kas vyksta čia ir dabar).

Ekspresionizmo siekiai visai kiti. Priešindami tradicinei tapybai ir impresionizmui, ekspresionistai nėrė į jausmų, būsenų, savo paties vidinių išgyvenimų perteikimą. Ne išorinis, bet vidinis kūrėjo pasaulis žadino ekspresionistų jausmus, kaitino aistras, todėl jų kūryboje vyrauja subjektyvios jausenos – išgyvenimų įtampas, nerimas, pabrėžtinai nervingumas, tikrų ar susikurtų baimių, katastrofizmo nuojautos. Visai šiai subjektyvių tikrovės išgyvenimų interpretacijai perteikti pasitelkiamos sodrios spalvos, ryštingas tapytojo potėpis ir, žinoma, laikomasi vieno svarbiausių idėjinų principų – išraiška svarbiau už vaizdavimą.

Ekspresionizmo daigų galima atsekti jau XIX a. pab. dailininkų – Polio Gogeno, Vincento van Gogo, Džem-

so Ensoro, Edvardo Munko tapyboje, bet terminas – ekspresionizmas – pradėtas taikyti XX a. pr. vokiečių moderniosios dailės, literatūros ir teatro krypties, kuri akademiškai įreminama 1905–1930 m. laikotarpiu. XX a. antrojo dešimtmečio pradžioje šiuo terminu vadinti ir Berlyno parodose eksponuoti kubistų ir prancūzų fovistų paveikslai.

Jei jau minime ekspresionizmo termino šimtmetį, tai priminsime, kad pirmą kartą jis pavartotas 1911 m. žurnale „Der Sturm“ (leistas 1910–1932 m. Berlyne), kurį įkūrė ir leido didelis avangardinio meno propaguotojas ir jo kūrėjų rėmėjas Hervartas Valdenas (Herwarth Walden, tikrasis vardas Georg Levin, 1878–1941). Pats H. Valdenas pasižymėjo kaip rašytojas, muzikantas, kompozitorius, meno kritikas, mecenatas, taigi buvo labai kūrybiška ir ne mažiau tragiška asmenybė, tačiau mes jo biografijos smulkiau nenagrinėsime.

Dar prieš termino ekspresionizmas atsiradimą aktyviai reikėsi vokiečių dailininkų sąjunga „Brücke“ (Tiltas), nuo 1905 m. apjungusi grupę jaunų ir veržlių avangardistų, kurių pastangos įlieti gyvybės į senosios („sustabarėjusios“) tapybos vynmaišius, turėjo telkti naujai užgimstančio meno atstovų pastangas ir simbolizuoti tilto tiesimą į ateities meną. Už pavadinimą „Tiltas“ galime būti dėkingi šios sąjungos jauniausiam nariui Karliui Šmitui-Rutlufui (Karl Schmidt-Ruttluf, 1884–1976).

Neabejotini nuopelnai ekspresionizmo užgimimui ir tolesnei plėtrai priklauso rusų dailininkams Vasilijui Kandinskiui (1866–1944), Aleksejui Jevlenskiui (1864–1941), Marianai Veriovkina (1860–1938) ir kitiems. V. Kandinskį galime pavadinti abstrakčiojo meno raiškos galimybių tyrinėtoju, 1911 m. jis kartu su vokiečiais ekspresionistais Miunchene įkūrė „Mėlynojo raitelio“ draugiją, kurios nariais tapo ir paminėtieji rusų dailininkai. Beje, M. Veriovkina, viena pirmųjų moterų ekspresionistų Europoje, savo kūrybine veikla susijusi ir su Lietuva: buvo Kauno gubernatoriaus, vėliau Vilniaus gubernatoriaus Piotro

Apskritojo stalo diskusijos dalyviai dailininkai: Natalija Jankovskaja, Tamara Grigorjeva (abi iš Maskvos), Juozas Prancevičius ir Saulius Kruopis

knyga-albumas „Nida. Brücke“¹. Ji stebina ikonografinės medžiagos gausa, kurią sukaupe Saulius apie XX a. pradžios ir tarpukario modernistų ekspresionistus, taip pat ir apie jo iniciatyva atgaivintus Nidos plenerus. Jų dalyviai, įvairių šalių dailininkai, nuo 1995 m. kiekvieną vasarą renkasi į Nidą tarsi maldininkai į atlydus. Per tuos metus Nidos pleneruose pabuvojo 300 dailininkų iš įvairių šalių, surengta 115 plenerų sukurtų darbų parodos Lietuvoje ir užsienio šalyse. Tai gi Sauliaus Kruopio nuomonė turėtų būti labai sviri, vargu ar kas tiek įsigilinęs į ekspresionizmo raidą ir pirmųjų ekspresionistų ryšius su Nida.

Saulius Kruopis. Kadangi iš dalies esu ir ekspresionistas, tai ir visą situaciją vertinu ekspresionistiškai. Visa lietuvių dailininkų tapyba persunkta ekspresionistine dvasia, kitas dalykas, kad lietuvių tapyba dėl objektyvių priežasčių formavosi gerokai pavėluotai. Lietuviškasis ekspresionizmas yra daug santūresnis.

Prisiminkime, kokį pagreitį prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo įgavusios meno permainos. Ekspresionizmo,

futurizmo, kubizmo atsiradimą skyrė vos metai kiti? Dveji treji metai ir dailininkas rizikavo savo kūryboje užsisėdėti, „pasenti“ – vytiš naujoves buvo beprotiškai sunku. Meninėje visuomenėje įvyko milžiniškas sprongimas, avangardo protrūkis, kuriam neabejotinos įtakos turėjo Frydrichas Nyčė (Friedrich Nietzsche, 1844–1900), pareiškęs, kad Dievas mirė, Dievo nebėra. Jei Dievas mirė, vadinasi, kiekvienam kūrėjui leista to dieviškumo ieškoti visur, kur įmanoma, taip pat ir savyje. Nyčės filosofija daugeliui XX a. pradžios kūrėjų buvo nelyginant vėliava. Iš kur atsirado vokiečių dailininkų ekspresionistų susivienijimo „Brücke“ vardas? Iš Nyčės „Zaratusros“. Ekspresionistai perėmė plaukimo į kitą krantą idėją: mes galime plaukti, nors neišku, ar pasieksime kitą krantą, bet bangos ir pats plaukimas – tai ir yra gyvenimas... Kitas krantas – tai aiški ir siektina idėja. Grupės „Brücke“ pavadinimas ir reiškė „siekį persikelti į kitą krantą“.

Tie pirmieji ekspresionistai buvo

labai jauni, vos per dvidešimt metų perkopę – savotiški XX a. pradžios tapybos „bitlai“ (The Beatles). Maksimalistų revoliucionierių amžius ir jie tapyboje darė revoliuciją. Jie kone visi metė dailės akademijas, nes

rių prisijungęs tapytojas Maksas Pechšteinas (Max Pechstein, 1881–1955), jau buvo baigęs Drezdeno dailės akademiją.

Karo metų natiurmortai kvepia paraku

T. Grigorjeva. Pati būdama dailininkė ir kitus dailininkus stebėda-

kažin kur, o žmonių pasaulyje, tai net ir nesąmoningai jo kūryboje atsispindi gyvenimas. Tai visiškai natūralu, jeigu kūrėjas nuoširdus. Socialinis užtaisas kūryboje atsiranda iš poreikio paaiškinti, kodėl taip, o ne kitaip jis kuria. Man atrodo, kad socialinis momentas kūryboje ryškiau pasireiškėdavo darbuose ne „tikrų“ dailininkų, bet filosofuojančių dailės teoretikų, beje, gerai nusimanančių mene. Ir tai abejočiau, ar visi jie gerai suvokė savo pačių kūrybos esmę, iš kur jų kūryboje viena ar kita socialinė tema atsiradavo.

S. Kruopis. Ekspresionistai griežtai pasuko nuo akademizmo, nes jų netenkino įsisenėjusios taisyklės, kanonai ir šablonai, bet kadangi kūryboje jie buvo nuoširdūs, todėl jiems pavykdavo perteikti ir tai, ką mes vadiname socialiniais kūrybos momentais.

T. Grigorjeva. Kartais naudinga pasižvalgyti į mūsų laikais kuriančių dailininkų darbų tematiką. Vargu ar juose išžvelgtume gilesnes šiuolaikios socialinės negerovės, finansinės ir ekonominės krizės ir pan., nebent visa tai specialiai tapo Ilja Glazunovas. Yra specialus menas, kuris turi teisę gyvuoti, turi ir savo seną istoriją.

N. Jankovskaja. Galia sukilti, kad dalis dailininkų yra asocialūs ir jų visi nedomina,

kas vyksta aplink juos ir pasaulyje. Pavyzdžiui galėtų būti ir viena parodos „Berlynas–Vilnius–Maskva“ dalyvė iš Rusijos, kurios darbai eksponuojami ir Vilniuje. 2011 m. skridome į parodos atidarymą Berlyne iš Domodedovo oro uosto, kuriame vos prieš kelias dienas teroristai susprogdino bombą, žuvo žmonės. Kalbai pasisukus į tai, dailininkė pareiškė, kad ši tema jos neliečia ir nedomina. Man atrodo, kad kiekvieną normalų žmogų tokie dalykai turi jaudinti. Yra dailininkų, tapančių natiurmortus ir įsivaizduojančių, kad šitaip jie atsiskiria nuo viso pasaulio.

„Mokslo Lietuvos“ redaktorius uždavė klausimą, į kurį nebuvo sureaguota: ar tie jauni pirmieji ekspresionistai XX a. pr. nebėgo patys nuo savęs, ar tie avangardiniai jų ieškojimais mene nebuvo tam tikras šarvas, saugantis nuo priešiškos kritikos? Man atrodo, kad kai kurie menininkai sugeba užsimerkti ir negirdėti, kad pasaulį krečia krizės ar kyla karai, kaip sprogdinami oro uostai ar lėktuvai su niekuo dėtais keleiviais – tie stiprių nervų dailininkai piešia gėles ar gražius saulėlydžius. Bet jeigu menininką jaudina, kas vyksta aplinkui ir pasaulyje, tai net ir tapydamas natiurmortus, jis sugebės pasakyti kažką naujo ir jaudinančio kitus žmones. Karo metų natiurmortai atrodo kitaip, negu taikos metais. Todėl man atrodo, kad ekspresionistinės

¹ Kruopis Saulius, 2009, *Nida. Brücke. Ekspresionistinės tapybos plenerų antologija*. Vilnius: Nidos menininkų asociacija „Tiltas“, 604 p.

² Futurizmas kaip avangardinė meno ir literatūros srovė pasireiškė jau 1909 m., gyvavo Europos šalyse iki XX a. trečiojo dešimtmečio vidurio, o Lietuvoje ir iki dešimtmečio pabaigos. Pablas Pikasas kubizmo tapybos principais tapė 1909–1912 m. Čekijoje kubizmas Prahoje išsirutuliojo 1910 m., reiškėsi iki 1925 m. Pablas Pikasas kubizmo tapybos principais tapė 1909–1912 m. – G. Z. pastaba.

Parodos skirtos ekspresionizmo 100-mečiui plakatas, kuriam panaudotas Sauliaus Kruopio paveikslas „Šventinė diena Berlyne, prie Brandenburgo vartų“

nenorėjo eiti ten diegiamos akademinės dailės keliu, tik vienintelis Ernstas Ludwigas Kirchneris (1880–1938), menininkų susivienijimo „Brücke“ įkūrėjas, buvo baigęs aukštąjį mokyklą – Drezdeno technikos mokykloje studijavo architektūrą. Kiek vėliau prie grupės na-

ma labai abejočiau, ar jų kūryboje svarbiausia vieta tenka socialiniams siekiams. Juk dailininkai tapo, piešia ne todėl, kad aplinkui ar gyvenime kažkas vyksta, bet todėl kad tam tikros permainos vyksta jų pačių viduje. Kadangi menininkui lemta gyventi ne

Veriovkino (1861–1946) sesuo. Išaugo Lietuvoje, Vyžuonėlių dvare prie Utenos turėjo pirmą studiją, mokslus įgijo Lenkijoje, Rusijoje, gyveno ir kūrė Vokietijoje, Prancūzijoje, gyvenimo pabaigoje ir Šveicarijoje. Visada atidi buvo Lietuvai, jos kūryboje nemažai nutapytų išpūdingų Vilniaus vaizdų, Lietuvos miestelių ir kaimų peizažų.

M. Veriovkina – ne vienintelė vokiečių ir rusų ekspresionizmo grandis su Lietuva. Jau XX a. pradžioje Lietuvos teritorijoje, Nidoje, būrėsi vokiečių ekspresionistų dailininkų kolonija „Brücke“, per parodas ir jose eksponuotus paveikslus plačiai išgarsinusi Nidą ne tik Vokietijoje, bet ir kitose Europos šalyse. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Nidą ne kartą lankė „Brücke“ grupės nariai, tokie ekspresionistinės krypties dailėje korifėjai kaip Maksas Pechšteinas (Max Pechstein, 1881–1955), jau minėtas K. Šmitas-Rutlufas, ir daugelis kitų jaunų Karaliaučiaus meno akademijos dailininkų, prisiekusių ekspresionizmo kūrybos principams. Pastebėjome, kad susibūrę po kultūrų tilto („Brücke“) vėliava jaunieji vokiečių ekspresionistai įgyvendino tai, apie ką pietų Prancūzijos miestelyje Arlyje (Arles) gyvendamas svajojo ir nesugebėjo padaryti postimpresionistas Van Gogas. O svajojo tapyti jūrą ir suburti menininkų koloniją... Dosnūs visagalis Laikas Van Gogo išgarsintąjį Arlį apdovanojo skambiu „Meno ir istorijos miesto“ titulu, o jei taip, tai kokio titulo nusipelnė Nida?

Kur visoje toje istorijos, geografijos ir meno trimatėje erdvėje atsидuria Lietuvos dailininkai? Jau pusantrų metų gyvavo vokiečių ekspresionistų dailininkų kolonija „Brücke“, kai 1907 m. sausio 9 d. (1906 m. gruodžio 27 d. senuoju stiliumi) Vilniuje, mecenato Petro Vileišio rūmuose Antakalnyje, buvo atidaryta pirmoji lietuvių dailės paroda. Ką čia meno stiliai ir kūrybos žanrai, kai rūpėjo dar tik sudominti, sukviesti, sutelkti lietuvius ir lietuviams save laikančius dailininkus. Reikėjo duoti pradžią lietuvių dailei ir radosi, kas tai darė, ėmėsi atsakomybės. Lietuviai vėlavo beveik visose kultūros srityse, bet tie, kurie apsisprendė stoti į, atrodytų, bešmirštančios tautos

gretas, ėmė drąsiai vytiš toli į priekį nubėgusias kitas Europos tautas. Kitos išeities nebuvo, nes buvome jau 100 metų imperinės carinės Rusijos pavergti, bet apsisprendimas priimtas – tautos gaivinimo idėja pradėta įgyvendinti. Be šios idėjos nė kalbos nebūtų apie Lietuvos valstybės atkūrimą 1918 m. modernios lietuvių tautos pagrindu. Moderni lietuvių tauta formavosi, o Lietuvos valstybė atsikūrė idėjos pagrindu. Iš idėjos 1932 m. Kaune susikūrė jaunųjų lietuvių dailininkų grupuotė „Ars“, kuri įkvėpimo sėmėsi, lietuvių dailės atnaujinimo siekė iš užsienio moderniojo ir lietuvių liaudies meno. Arsininkų deka lietuvių dailėje atsidaro visiškai naujos spalvų dėmės, kūrybinė dailininko išraiška prisipildė ligi tol neregėto ekspresyvumo, temperamentingų potėpių ir naujos išraiškos.

Nėra paprasta atsakyti, koks čia būtų arsininkų indėlis, bet, matyt, neveltui dailininkas Saulius Kruopis tvirtina, kad visa XX a. Lietuvos tapyba persunkta ekspresionizmu. S. Kruopiui buvo lemta tapti tarptautinių Nidos plenerų gaivintoju ir organizatoriumi. Nuo 1995 m. jo vadovaujami jauni Lietuvos dailininkai pavadinimu „Nidos ekspresija“ atgaivino XX a. pr. vokiečių dailininkų pradėtuosius plenerus, kurių pradininkas buvo vokiečių tapytojas ekspresionistų susivienijimas „Brücke“.

Eiti pramintu taku ar nauju savuoju? Plenerų „Nidos ekspresija“ organizatoriai ir dalyviai į tą klausimą atsakė ne menotyrininkų ir dailės kritikų imtynėse, bet konkrečiais savo darbais. Nerdami į tuos pačius ekspresionistinės kūrybos vandenį, naudodami lyg ir panašias išraiškos priemones, kartu buvo ir mūsų gyvenamojo meto reprezentantai dailėje, sugebėjo perteikti savo santykį su unikalia Nidos gamta ir Lietuvos pajūriu, išreikšti savo individualias kūrybines galias, ir tęsti tokią unikalią menininkų kolonijos tradiciją. Per 17 Nidos plenerų organizavimo metų juose pabuvojo, kūrė ir parodose dalyvavo daugiau kaip 300 įvairių šalių dailininkų – išskirtinis mūsų meninės kultūros reiškinys, kuris nusipelnė gilesnių apmąstymų, nes jau šiandien yra mūsų meno istorijos unikaloji dalis.

Algimantas Kiauga. Sveikas, pone Pechšteinau (2004 m.)

Kai Maskvoje veikianti meno galerija „Non Omnes“ (vadovė Natalija Jankovskaja) ekspresionizmo 100-osioms gimimo metinėms sumanė kartu su Menininkų asociacijos „Tiltas“ vadovu Sauliumi Kruopiu organizuoti šiuolaikinių vokiečių ir rusų – ekspresionistinės tradicijos tęsėjų dabartyje – parodą, ši idėja visiems tapo lyg iš dangaus krintanti dieviškoji mana. Visai natūraliai pavyko į šį projektą įsitraukti, tuo labiau, kad visi šeši numatytos parodos vokiečių dailininkai buvo Nidos tapybos plenerų dalyviai. Vilnius tapo puikaus projekto jei ir ne šerdimi, tai reikšminga tarpstote tarp Berlyno ir Maskvos, jungiamąja projekto dalimi. Kur trys stos, visados daugiau padarys, o dangaus mana krenta vertiesiems – tai daugiamečio Nidos plenerų tarptautinio įdirbio rezultatas.

Gediminas Zemlickas

MEDICINA

SANATORINIS, REABILITACINIS GYDYMAS –

■ Atkelta iš 1 p.

tyrimų centrą. Savo šlovės valandos sulaukė ir Druskininkų M. K. Čiurlionio menų mokyklos auklėtiniai, kuriems juk ne dažnai tenka savo sugebėjimus demonstruoti mokslo įžymybėms.

Tai štai betarpiškai bendraujant patys druskininkiečiai ir pasiūlė pakalbinti vieną savo delegacijos narę – UAB „Draugystės sanatorija“ vadovę gydytoją Violetą KAUBRIENĘ, kurios veikla ir sukaupia patirtis tarsi atspindi kurorte įvykusias ir tebevykstančias geras permainas.

Druskininkų „Draugystės“ sanatorijai balandžio mėnesį sukako 50 metų, tai ne tik šiame kurorte, bet ir pirmoji šalyje privati sanatorija. Nedaug trūko, kad ir 40-ties nebūtų sulaukusi. Privatizuota ne iš gero, bet iš būtinybės. Materialinė sanatorijos bazė buvo nugyventa, kambariai be patogumų ir daug metų neremontuoti – kas į tokį, atsiprašant, „komfortą“ važiuos. Tuometinė Lietuvos Sveikatos apsaugos ministerija kitos išeities ir nematė, kaip sanatoriją likviduoti, darbuotojams išdalyti atleidimo lapelius. Tokia grėsmė atrodė neišvengiama, kitos alternatyvos lyg ir nebuvo.

1993 m. „Draugystės“ sanatorijos darbuotojai ryžosi kreiptis į Sveikatos apsaugos ministeriją su prašymu leisti darbuotojams sanatoriją privatizuoti. Leidimą gavo stebėtinai lengvai, ministerija atsikratė vienos iš daugelio sovietinio relikto problemų. Įstatymai buvo tokie, kad darbuotojai galėjo išsipirkti akcijas ir tapo sanatorijos savininkais, iš savo tarpo išsirinko ir bendrovės direktorę – gydytoją Violetą Kaubrienę.

ant kojų pastatyti jau kone pasmerktą sanatoriją, nes žmonės noriai kibo į darbą, po truputį renovavo materialinę bazę, remontavo pastatus. Laikai buvo sunkūs, Rusijos pacientų rinka „užsidarė“ teko perorganizuoti visą gydymo veiklą, įsisavinti reabilitacinio ir sveikatos grąžinamojo gydymo metodikas. „Draugystės“ sanatoriją gelbėjo pajamos iš užsienio komercinių pacientų, kurie vertino gerą gydymą, o čia jį gaudavo labai pigiai.

Jei šiandien paklaustume „Draugystės“ sanatorijos direktorės Violetos Kaubrienės, kaip ji pati vertina visą tą kone dvidešimtį savo gyvenimo metų laikotarpį, ji tikriausiai atsakytų gerokai pagalvoję. Kasdien sprendama daugybę su statybomis ir kitais sanatorijos reikalais susijusias problemas, ko gero, vis daugiau jautėsi tampanti verslininke ir vadove, bet tuo mažiau vietos likdavo sava fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojos profesijai. Bent taip turėjo būti, nors tokio tiesmuko klausimo poniai Violetai neteko užduoti. Tą laiką, kol mokslininkams koncertavo jaunieji Druskininkų M. K. Čiurlionio menų mokyklos jaunieji talentai, skyrėme kitiems, mažiau asmeninio, bet daugiau visuomeninio pobūdžio klausimams aptarti.

Druskininkų galimybės didesnės, negu panaudojamos

Mokslo Lietuva. Gerbiama ponai Violeta, kaip dabar laikosi pirmoji šalyje privatizuota „Draugystės“ sanatorija, balandį mininti savo gyvavimo ir veiklos 50-metį, su kokiais sunkumais susiduria?

V. Kaubrienė. Turime patirties,

Druskininkų diena Lietuvos mokslų akademijoje: „Grand SPA Lietuva“ Pardavimų skyriaus vadovas Modestas Vitkauskas, „Grand SPA Lietuva“ vyriausioji gydytoja Aušra Akelaitytė, „Grand SPA Lietuva“ Odontologijos klinikos vadovė Liudmila Todurova, UAB „Draugystės sanatorijos“ direktorė Violeta Kaubrienė, Druskininkų miesto vicemerė Kristina Miškinienė

būti didinama sanatorinio gydymo apimtis, atstatant antirecidivinį gydymą ligų profilaktikai. Dabar šis gydymas sustabdytas, nes stinga socialinio draudimo lėšų. Tų lėšų pakanka tik labai sunkiems ligoniams gydyti – po insultų, infarktų, sąnarių operacijų. Lėšos dabar skiriamos tik reabilitaciniam gydymui, bet ne sveikatinimui.

mąjį turizmą, žmonės patys sumoka už paslaugas. Vyresnio amžiaus žmonės atvyksta gydymui tik po ypach sunkių susirgimų, o ne pirminės ligų profilaktikos ir sveikatinimo tikslais.

ML. Druskininkų kurorte galimybės daug didesnės negu panaudojamos?

V. Kaubrienė. Manau, kad taip. Kurorto gamtiniai veiksniai unika-

lūs. Mūsų sanatorijos vadovai ir gydytojai susipažino su daugelio užsienio šalių sanatoriniu kurortiniu gydymu, ligonių reabilitacija. Viename Prancūzijos kurorte didžiuojamasi, kad jų baseino vandens mineralizacija 2 g/l. Mūsų vandens vonių mineralizacija gydyklose daug didesnė: grožio vonių – 30 g/l, o Grožio šaltinio vandens – net 50 g/l. Tai unikalūs mineraliniai vandenys, durpinis purvas, ir tai Lietuvos turtas, kuris lengvai gaunamas. Tad gydomas turizmas gali ir turėtų būti plačiau vystomas mūsų kurorte. Žinoma, reikia kelti aptarnavimo kultūrą, gerinti paslaugas, kad užsieniečiai norėtų į Lietuvą vykti. Jie ir dabar atvyksta gydymui. Vokietijos ligonių kasos šią mūsų veiklą ir turimas bazes pripažįsta. Pacientams sugrįžus iš dalies jų išlaidos finansuojamos.

Gydymų veiksmų tyrimų centro svarba

ML. Iš Druskininkų savivaldybės mero Ričardo Malinausko ir vicemerės Kristinos Miškinienės per spaudos konferenciją pareikštų minčių galima daryti išvadą, kad vertinant kurortologijos mokslų tyrimo darbus esama nemažai sunkumų?

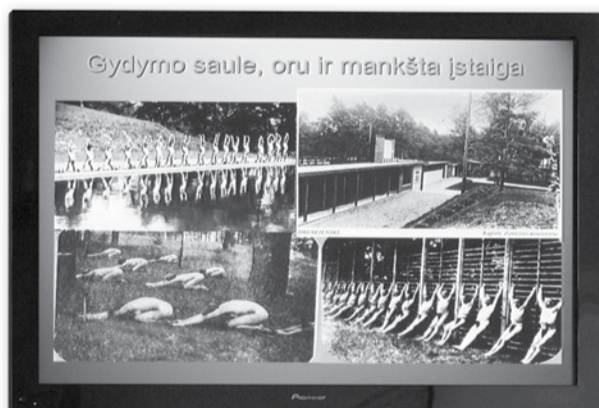
Violeta Kaubrienė. Mūsų taikomi gydymo metodai apbruojami moksliniais tyrimais, bent jau taip buvo ligi šiol. Tuos tyrimus reikia atlikti iš naujo, kad būtų oficialiai pripažinti mūsų turimi ir naudojami kurortiniai gydymo veiksniai: gydymosi vonios ir purvas, mikroklimato teikiamas poveikis sveikatai. Visi šie veiksniai turi būti ištirti ir iš naujo įregistruoti pagal dabartinius Europos Sąjungoje taikomus reikalavimus.

ML. Kas trukdo tą padaryti? Konkurencija tarp Lietuvos kurortų?

V. Kaubrienė. Trukdo organizacinės problemos, kurios šiandien ir buvo išsakytos Lietuvos mokslų akademijoje per surengtą Druskininkų dieną. „Draugystė“ daug metų Lietuvoje buvo bazinė sanatorija, kur buvo atliekami moksliniai ir praktiniai darbai. Tarp Lietuvos kurortų nebuvo ir dabar nėra jokios konkurencijos, nes kiekvienas kurortas savitas, specializuojasi skirtingų ligų gydymui. Gamtinių gydymų veiksmų tyrimai galėtų apjungti visus kurortus.

ML. Druskininkų meras, tiesa, kalbėdamas kiek apie kitus dalykus šiandien pasakė: konkursuose dalyvauja tie, kurie siekia sugriauti konkursą... Gal ir šiuo atveju vyksta panašiai?

V. Kaubrienė. Nepasakyčiau, kad kurortai taip tarpusavyje konkuruotų. Mokslinių tyrimų srityje būtina apjungti visas jėgas, taip pat ir intelektualias. Tačiau per visus šiuos metus nebuvo tokios geros organizacijos, kad

Druskininkų miesto muziejaus nuotraukose – Druskininkų kurorto praeitis

nę. Rinkosi medikę ir žmogų, kurio galima pasitikėti. Pirmžengiams kelias ne žiedlapiais klotas, o Violeta Kaubrienė ant savo toli gražu ne galiūniškų pečių visą tą našta užsikrovė. Jėgų ir pasitikėjimo savo jėgomis teikė bendradarbių palaikymas ir supratimas, kad bendrą labą galima kurti tik sutelktomis pastangomis. Pasisekė prikelti ir

žinių, tad ypatingų sunkumų nepatiriame. Nuo privatizavimo laikų spėjome rekonstruoti visus sanatorijos pastatus, o jų turime keturis. Dalyvavome dviejose konkursuose, gavome Europos Sąjungos lėšų, 50 proc. paramos intensyvumas mums padėjo atkurti visą gydymąją bazę.

Kas tobulintina? Lietuvoje galėtų

Kai su savo vyru, taip pat gydytoju, į Druskininkus atvykome prieš 40 metų, tai sanatoriniam-kurortiniam gydymui su profsąjungų finansavimu atvažiuoję ligoniai buvo gydomi 28 dienas. Ši gydymo rūšis nunyko, bet išliko tos pačios vonios ir gydymo procedūros, kurios naudojamos mažesne apimtimi. Dabar sveikatinimas vyksta per gydo-

lai reikia Europos Sąjungoje pripažįstamos licencijos.

V. Kaubrienė. Mūsų sanatorijos veiklos licencijas Europos šalys pripažino, kai Lietuva tapo ES narė. O mineralinio vandens gydymąjį poveikį iš naujo apibūdinti reikėtų naujų mokslinių tyrimų: kokia dabartinė mineralizacija ir kaip ji veikia visas

SVARBI MEDICINOS SRITIS

Druskininkų savivaldybės meras Ričardas Malinauskas ir Lietuvos mokslų akademijos prezidentas akad. Valdemaras Razumas

šiam darbe pasiektų norimų rezultatų. Druskininkuose svarbu turėti tokį tyrimų centrą, nes pasaulyje labai vertinami kurortiniai gydomieji veiksniai – purvo, mineralinio vandens gydomasis poveikis, o mineralinis Druskininkų vanduo lygintinas su Negyvosios jūros vandens gydomuoju poveikiu. Grožio šaltinio vandens druskingumas daugiau kaip 50 g/l – pasižymi veiksmingu gydomuoju poveikiu, kurį svarbu įteisiinti. Juk į mūsų kurortą reabilitacijai ar rekreaciniam gydymui atvyksta ne tik Lietuvos, bet ir užsienio pacientai.

Sveikatinti ir sveikus žmones?

ML. Jeigu teisingai supratau iš spaudos konferencijoje pateiktų skaičių, šiuo metu Druskininkų kurorto paslaugomis naudojasi net 59 proc. užsieniečių, tad Lietuvos žmonėms tenka tik 41 proc. Skaičiai parodantys ir mūsų gyventojų šiandienines išgales. O jei dar panagrinėtume, kas iš Lietuvos žmonių tomis paslaugomis naudojasi, tai pamatytume didžiulę socialinę atskirtį tarp Lietuvos gyventojų. Koks turėtų būti optimalus santykis tarp mūsų ir užsienio piliečių sanatorijoje ir apskritai kurorte gaunamų paslaugų?

V. Kaubrienė. Deja, ne visiems Lietuvos gyventojams šiandien įkandama paslaugų kaina, nors „Draugystės“ sanatorijos paslaugomis kaip tik daugiau naudojasi Lietuvos žmonės – net 80 proc. mūsų paslaugų gavėjai yra būtent mūsų šalies gyventojai. Tai sunkiomis ligomis sergantys ligoniai, o 20 proc. klientų turime iš kitų šalių. Nors LR Sveikatos apsaugos ministerija nustato sanatorijų gydymo profilius ir lovų skaičių, bet jos visiškai nėra užpildomos. Suprantama, kad laisvas vietas skiriame užsieniečiams, bet jie gydytis atvyksta daugiausia vasarą.

ML. Kiek šiuo metu panaudojamos Druskininkų kurorto galimybės?

V. Kaubrienė. Nėra paprasta atsakyti. Per šventes, vasarą tas galimybes neblogai panaudojame, bet žiemą komercinių klientų sulaukiame mažiau. Druskininkų viešbučių metinis užimtumas sudaro tik apie 40 proc., tad ne

sezono metu labai daug nepanaudotų galimybių. Ne sezono metu galima gyventi viešbučiuose ir naudotis gydomosiomis procedūromis gydyklose. Taigi, į bendrą užimtumą įtraukiant ir viešbučius, kurorte galėtume priimti kone antrą tiek lankytojų. To reiktų siekti.

ML. Taip pat pasinaudojant ir informaciniais metodais, šviečiant Lietuvos žmones, pažindinant su kurorto galimybėmis, kurios juk ne vien vasarą panaudotinos.

V. Kaubrienė. Suprantama, reikia daugiau kokybiškos reklamos, informacinės medžiagos apie paslaugas, gydymo galimybes ir panašiai. Labai reikia sveikos gyvensenos mokyklos, nors savo pacientus to mokome, supažindiname su rizikos faktoriais. Tai viena iš mūsų gydymo sudėtinųjų dalių. Tačiau sveikų žmonių sveikatinimas, pirminė profilaktika, galėtų būti daug plačiau taikoma.

Kurortinis gydymas – labai solidi medicina

ML. Regis, Druskininkų vicemerės Kristinos Miškinienės prakalboje buvo paminėta, kad šiuo metu Druskininkams trūksta 40 gydytojų.

V. Kaubrienė. Šią statistiką susirinkau pati. Kurorto gydymo įstaigos pateikė duomenis apie įvairių specialybių – psichoterapeutų, fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojų, chirurgų poreikius. Tai nereiškia, kad padėtis kritiška, bet daug gydytojų jau solidaus amžiaus ir mums rūpi normali gydytojų kaita. Sanatorinio gydymo įstaigoms, dirbančioms reabilitacijos srityje ypač trūksta fizinės medicinos ir reabilitacijos gydytojų.

ML. Daug jaunų mokslus baigusiu Lietuvos gydytojų renkasi darbą užsienyje, ne jau jų nedomina darbas puikiame ir didžiules perspektyvas turinčiame Druskininkų kurorte?

V. Kaubrienė. Deja, užsienyje gydytojų visai kiti atlyginimai ir socialinės garantijos, toms šalims labai naudinga gauti gerai paruoštus mūsų jaunos medikus. Manau, kad mediciną studijuojančius mūsų studentus reikia

daugiau pažindinti su Lietuvos kurortų perspektyvomis, geromis darbo ir kvalifikacijos galimybėmis ne vien kurortų gydyklose, bet ir Lietuvos miestų ligoninėse. Reikia geresnio švietėjiško darbo, perorganizuoti rezidentūros etapus. Apie tai kalbėta ir per diskusiją su mokslininkais. Apie tai esu girdėjusi ir Seimo posėdyje iš Seimo narės Vidos Marijos Čigrijienės lūpų: laikas įvesti tokią tvarką, kad jauni specialistai atliktų rezidentūras kituose miestuose

Diskusijos Lietuvos mokslų akademijoje metu akademikas profesorius Antanas Kudzyz, UAB „Draugystės sanatorija“ direktorė Violeta Kaubrienė ir Druskininkų „Medea klinikos“ vadovė Lina Viselgienė; antroje eilėje akademikai profesoriai Valdas Laurinavičius, Vytautas Antanas Tamošiūnas ir Leonas Kadžiulis

ir kurortuose ir keletą metų atidirbtų savo valstybės labui.

Jaunimui trūksta informacijos. Kai kas galvoja, kad gydymas kurorte – tai nelabai rimta medicina. O iš tikrųjų mūsų gydymo įstaigoje tai pats rimčiausias mediko darbo išbandymas, nes pacientas, praėjus vos savaitei po infarkto ar insulto, po sunkių operacijų jau atvyksta į mūsų sanatoriją. Tai tikra medicina, jauni specialistai mūsų sanatorijoje gali kryptingai dirbti ir tobulėti. Didžiosios trečio lygio gydymo

įstaigos – Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė ir Kauno klinikinė ligoninė – siunčia mums ir patiki toliau gydyti savo pacientus. Atliekame reabilitacinį gydymą, mums reikia kardiologų ir kitų sričių specialistų, ne mažesnės medikų kvalifikacijos kaip ir ligoninėse. Mūsų medikams privalu tobulėti, nuolat kelti kvalifikaciją, pacientus vizituoja, konsultuoja atvykstantys profesoriai, iš kurių perimame naujausias žinias. Dirbti kurortologijos srityje gydytojui – labai įdomus ir svarbus darbas.

Druskininkai dar nustebins savo naujovėmis

ML. Studentams reikia mokslo autoritetų. Jiems Vilniaus ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetuose dėsto aukščiausio lygio profesūra, bet tokios tikriausiai nėra Druskininkuose. Kuo priviliojate baigusius universitetą gabiausias jaunas medikus?

V. Kaubrienė. Sveikatos apsaugos ministro įsakymu klinikų medikai privalo konsultuoti savo pacientus, tad jie atvyksta ir į Druskininkus ir konsultuoja sunkesnius ligonius, chirurgai Druskininkų ligoninėje protezuoja klubo sąnarius, daro kitas operacijas, konsultuoja „Draugystės“ ir kitose sanatorijose. Tad profesinė prasme tikrai nesame atitrūkę nuo paskutinių medicinos naujovių. Draugystės sanatorija turi atitinkamą diagnostikos ir gydymo aparatūrą, be kurios gydymo įstaigos negautų savo veiklai licencijų.

ML. Kadangi su Druskininkų savivaldybės delegacija atvykote į Vilnių, matyt, tikėjotės kažko ypatingo. Leiskite pasmalsauti – ko?

V. Kaubrienė. Labai tikėjauisi susitikti su studentais, norėjau jiems pa-

išskylančias problemas?

V. Kaubrienė. Gerai, kad Jūs manęs šito paklausėte, nes iš tikrųjų norėjau daug gerų žodžių pasakyti apie dabartinius savivaldybės vadovus. Paskutinis dešimtmetis – išties Druskininkų kurorto atgimimas, tikras suklestėjimas. Jau sunku net prisiminti, kaip ligi tol buvo. Druskininkiečius tiesiog žavi mero R. Malinausko kūrybingumas ir neišsenkančios, novatoriškos, išmąstytos idėjos.

ML. Meras R. Malinauskas kalbėjo ne apie sunkumus, kuriuos neišvengiamai tenka spręsti kiekvienam vadovui, bet apie Druskininkų inovacijas, kurios dar nustebins ne vieną kurorto gyventoją ir svečią.

V. Kaubrienė. Mūsų meras apsilankęs užsienio šalyse parsiveža daug gerų sumanymų ir juos įvykdo Druskininkuose. Nebijoti rizikuoti. Stebina jo sugebėjimas parengti projektus ir juos laimėti. Svarbu ir tai, kad labai energinga mero komanda. Sanatorija „Draugystė“ taip pat vykdė tris Europos Sąjungos remiamas sanatorijos renovavimo projektus ir mes visada jautėme savivaldybės paramą įgyvendinant savo siekius.

Lietuvoje vyksta įvairios reformos, taip pat ir sveikatos reforma. Turime daug gerų gydytojų, savo sričių specialistų. Tikiuosi, jaunieji Lietuvos gydytojai supras, kad gyvenimą kurti reikia savojoje šalyje. Svarbu atiduoti Lietuvai tai, ką ji ir mums davė – išsilavinimą, patriotizmo sampratą suvokimą. Čia gyvenome mūsų protėviai, ir iš tikrųjų laimingas žmogus gali būti tik savojoje šalyje.

Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

IŠLIKĘ ISTORIJOJE

ŠAKNYS IR JŲ ATŽALOS

Minint lietuvių archeologijos ir tautotyros pradininko, dailininko Tado Daugirdo 160-ąsias gimimo metines

Prof. Ona VOVERIENĖ

Daugirdai – garsi Lietuvos žemaičių bajorų giminė, žvaigždės ryškumą pasiekusi LDK, valdant Vytautui Didžiajam. Tautos istorijoje ši giminė savo vardą įrašė ištikimu tarnavimu Lietuvos valstybės nepriklausomybės idėjai ir pastangomis tobulinti lietuvių Tautos dvasią.

Tadas Daugirdas – pirmasis lietuvių tautos istorijoje pagrindęs tautotyros svarbą išlikti Tautai ir pirmasis pradėjęs archeologinius tyrimus Lietuvos žemėje, pirmasis pasiūlęs įkurti Lietuvoje Tėvynės pažinimo draugiją. Jo idėją po daugelio dešimčių metų realizavo istorikas entuziastas, pasiryžėlis ir pasišventėlis puoseletė tautos kultūros paveldą dr. Kazys Račkauskas. Jo atkurta Tėvynės pažinimo draugija jau sėkmingai darbuojasi 21-erius metus, atlieka mokslinius tyrimus, leidžia knygas; 20 metų leido mėnraštį „Gimtinė“, kuriame per visą leidybos laikotarpį paskelbė per 6 000 straipsnių, tyrimų rezultatų, etnografinės, tautotyros ir etnologinės medžiagos, išleista per 20 knygų, kuriose be kita ko buvo gairinama ir archeologu, tautotyros specialistu Tado Daugirdo atmintis. Genialusis poetas V. J. Getė savo laiku rašė, kad iš visų mokslų – pats nuostabiausias yra istorija, nes ji prikelia mirusiųosius, juos grąžina į aktyvų gyvenimą. Tėvynės pažinimo draugijos dėka grįžo į gyvenimą ir Tadas Daugirdas. Lėtai, bet viena asmenybė po kitos, grįžta ir jo garsi giminė. Šis straipsnis – to grįžimo kuklus fragmentas.

Tadas Daugirdas gimė 1852 m. vasario 27 d. Torbine Naugarduko gubernijoje susisiekimo inžinieriaus Mykolo Daugirdo ir dvarininkaitės iš Varpūtėnų (Šaukoto vlsč.) Marijos Jelenskytės-Daugirdienės šeimoje. 1856 m. tėvai grįžo iš Rusijos į Plemborgo dvarą (Ariogalos vlsč., Kedainių apskr.).

Tadas iš pradžių mokėsi namuose, o po 1861 m. sukilimo buvo išsiųstas mokytis į Rygą, į privatų Bucholdo bendrabutį, tačiau susirgo ir turėjo grįžti į namus. Sėkmingai išlaikęs egzaminus įstojo į Vilniaus realinės mokyklos 4-ąją klasę. Čia susipažino ir susidraugavo su Edvardo Romerio sūnumi Edvardu, vėliau tapusiu tapytoju, ir jo broliu portretistu Alfredu. Jų patartas 1869 m. įstojo į Vilniaus piešimo mokyklą. Trutnevo klasę. Ją baigęs, 1870 m. irgi brolių Romerių paakintas įstojo į Petrapilio meno akademijos peizažų skyrių. Čia susipažino su to meto Rusijos dailės žvaigždėmis Kovalskiu, Kleveru, Repinu, Antokolskiu ir 1861 m. sukilimo Lietuvoje dalyviu, caro ištremto iš Lietuvos į Sibirą, sūnumi Stanislovu Vitkevičiumi, vėliau lėmusiu daugelį T. Daugirdo gyvenimo vingių. 1871 m. S. Vitkevičius išvykęs į Miuncheną, ten įsikūręs, įkalbėjo ir T. Daugirdą atvažiuoti į Miuncheną studijuoti dailės Miuncheno meno akademijoje. Čia T. Daugirdas meno studijas ir baigė. 1876 m. iš Vokietijos grįžo į Lietuvą, apsistojo Plemborgo dvare, o po metų – 1877 m., atvykęs į Varšuvą, čia įkūrė meno studiją. Tada jis ir pats suprato, kad tapybai neturėjo didelių gabumų – visi draugai jį pralenkė pripažinimu mene. Nesu menotyryninkė ir man sunku pasakyti, ar yra išlikę, o jeigu yra – ar įmanoma at-rasti T. Daugirdo paveikslus: „Naktį ir

rytmetį“ (1876), „Rudens orė. Auštant“ (1878), „Polaidis“ (1879), „Pūga“ (1881), „Rudens vakaras Parke“ (1884), „Vakaras ir pievos gelės“ (1885), „Prie šventojo šaltinio“ (1887), „Ponai važiuoja“ (1890) ir kt. 1882 m. T. Daugirdas tapo Kuršo literatūros ir meno draugijos nariu.

Grįžęs į Lietuvą T. Daugirdas kurį laiką projektavo vitražus Kauno miesto muziejui, kai kurioms bažnyčioms, Maironio prašytas dekoravo jo buto lubas. 1907 m. už menką atlyginimą įsidarbino Kauno muziejaus konservatoriumi, nuo 1909 m. buvo jo direktorius. Kartu jis aktyviai dirbo visuomeninį darbą, Lietuvos dailininkams padėjo rengti jų parodas Lietuvoje ir užsienyje.

Bičiulio S. Vitkevičiaus romantiškų pasakojimų apie didingą Lietuvos senovę sužavėtas ir jo paakintas, T. Daugirdas pradėjo domėtis lietuvių mitologija, padavimais, priešistoriniais lietuvių kultūros paveldo paminklais. 1881 m. atvyko į Šiluvą Raseinių rajone ir čia iš vietinių išgirdęs apie jų rastus žalvarinius dirbinius, jais susidomėjo ir tais pat metais pradėjo čia kasinėti priešistorinį kapinyną. Nors radinių nebuvo gausu, bet juos gražiai nupiešęs ir aprašęs T. Daugirdas savo straipsnį nusiuntė į Lenkijos dienraštį „Klosy“ (1888, Nr. 867). Pasirodęs straipsnis sukėlė didžiulį mokslinės visuomenės susidomėjimą. Atsiliepė visi žymiausi to meto proistorės tyrinėtojai: mokslininkas A. H. Kirkoras; archeologas G. Ossovskis, prof. D. Samokvasovas, net vokiečių antropologas R. Virchovas. Sulaukęs tokio susidomėjimo savo darbais, T. Daugirdas ryžosi atidėti į šalį tapybą ir rimtai užsiimti archeologine veikla. 1882–1883 m. jis tęsė kasinėjimus Šiluvos apylinkėse geležies amžiaus kapinyne. 1884–1885 m. kasinėjo senojo geležies amžiaus pilkapius („Milžinų kapus“), apdėtus akmenų vainikais Vizdergiuose (Kuršėnų vlsč.), 1885 m. – naujųjų geležies amžiaus lygių nedegintų kūrų kapus Tilvidiškėse (Šaukėnų vlsč.), 1885–1886 m. – naujojo geležies amžiaus degintų ir nedegintų kūrų kapus Imbarėje, Salantų vlsč. 1886 m. kasinėdamas Derbutų pilialkalnį aptiko akmenų grindinį. 1887 m. tyrinėjo senojo ir vidurinio geležies amžiaus nedegintų kūrų kapus su akmenų vainiku duobės dugne Plikabalių kaime (Šaukėnų vlsč.), žemus pilkapius, apdėtus akmenų vainiku Kuršiuose, prie Gylio ežero, senojo ir vidurinio geležies amžių pilkapius su akmenų vainikais Gilvyčiuose (Kurtuvėnų vlsč.). Visus savo kasinėjimų rezultatus, išskyrus paskutiniuosius T. Daugirdas kruopščiai aprašydavo, radinius nupiešdavo ir siųsdavo į Lenkijos mokslinę spaudą. Paskutiniųjų jo kasinėjimų rezultatai liko rankraštiniai. T. Daugirdas aktyviai dalyvavo istorikų konferencijose Rusijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, čia skaitė pranešimus apie kasinėjimus, radinių tyrimus, teikė išvadas. 1885 m. jis buvo išrinktas Krokuvos mokslų akademijos nariu korespondentu. Atsiradus Vinco Kudirkos „Varpui“ čia publikavo savo mokslinius ir publicistikos straipsnius,

Tado Daugirdo portretas. Dailininkas Antanas Žmuidzinavičius (1910 m.)

rinko tautodailės dirbinius iš visų Lietuvos regionų – Žemaitijos, Dzūkijos, Sūduvos ir Aukštaitijos – juostas, margučius, medžio drožinius: prieverpstes, kultuves ir kt. Visą savo kasinėjimų medžiagą – 464 akmens, 621 žalvario, 15 sidabro, 324 geležies, 29 gintaro, 302 molio, 17 stiklo ir 20 įvairiausių kitų dirbinių, o taip pat tautodailės kolekcijas perdavė Kauno muziejui.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę T. Daugirdas kartu su dr. J. Basanavičiumi ir dailininku A. Žmuidzinavičiumi dalyvavo komisijos, kuri rengė Lietuvos tautinės vėliavos projektą, darbe. 1919 m. T. Daugirdas buvo išrinktas Lietuvos valstybinės archeologijos komisijos pirmininku. Jo iniciatyva 1919 m. buvo pradėta steigti Tėvynės pažinimo draugija su archeologijos, etnografijos, etnologijos, karo, gamtos ir liaudies meno skyriais. T. Daugirdui 1919 m. lapkričio 1 d. mirus, šis jo sumanymas nebuvo įgyvendintas. Velionis palaidotas Ariogaloje.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę antrą kartą 1990 m. T. Daugirdo ne-realizuotą idėją įgyvendino istorikas dr. Kazys Račkauskas atkūręs Tėvynės pažinimo draugiją. Už vertingiausių tyrimus ir kultūrinio paveldo propagavimą šioje draugijoje buvo įsteigta Tado Daugirdo premija. Šiais metais ji bus įteikta jau trečią kartą.

Tai idėjinės Tado Daugirdo, pirmojo Lietuvos archeologo ir tautotyros šaknys, švytinčios savo įnašu į Tautos kultūrą ir dabar jau auginančios paveldo tyrinėtojus, naujus mūsų kultūros deimantukus. Nemažiau yra įdomios, tik mažai dar tyrinėtos istorinės Daugirdų šeimos šaknys. Jose taip pat nemažai deimantukų.

Iš istorijos ūkų mus pasiekė žinia, kad jau XIV a. bajorų Daugirdų giminė buvo suskilusi į tris šakas. Apie tai liudija išlikę skirtingi šeimų herbai: vieni turėjo gulgės ženklą, kiti – pomiano, tretieji – antkapio. (Lietuviškoji enciklopedija VI. – Kaunas, 1937). Kurio herbo giminei priklausė Tadas Daugirdas, mums nežinoma.

Vienas iš Daugirdų – Jonas – buvo ištikimas Vytauto Didžiojo bendražygis, lydėjęs Lietuvos didįjį kunigaikštį visuose jo žygiuose ir jo valia 1424 m. vasario 12 d. tapęs Vytauto

Didžiojo rūmų maršalka. Vytautui Didžiajam mirus Jonas Daugirdas kartu su kunigaikščiu Švitrigaila prie Vytauto Didžiojo karsto Trakų pilies menėje prisiekė Dangaus vardu eiti Vytauto Didžiojo keliu ir siekti Lietuvos nepriklausomybės nuo siurbelės Lenkijos. Lenkų kolaborantai Lietuvos bajorai, rėmę kunigaikštį Žygimantą ir jo sąjungą su Lenkija, pasirodė esą stipresni su Lenkijos ginklo jėga ir Pabaisko mūšyje prolietuvišką Švitrigailos kariuomenę nugalėjo. Žygimanto pasiuntiniai tuoj pat nuyko į Ašmeną, suėmė Švitrigailos žmoną ir vaikus, apiplėšė jo rūmus, o visą turtą ir archyvus išsivežė. Kunigaikštis Švitrigaila tada išliko gyvas, rengėsi žygiui prieš Žygimantą, bet vis nesėkmingai. Jam mirus, ilgiems šimtmečiams buvo palaidota Lietuvos nepriklausomybės idėja.

Jonas Daugirdas savo aukštą poziciją prie Žygimanto neprarado, net buvo pasiūstas į Lenkijos karaliaus Vladislovo Jogailaičio karūnavimą, kaip Lietuvos kunigaikštystės pasiuntinys. Vėliau net Vilniaus vaivada tapo. Tačiau Žygimanto padarytos skriaudos Lietuvai ir kunigaikščiui Švitrigailai

niekad neužmiršo. Pasitaikius palankiai progai, kartu su kitais Lietuvos bajorais, siekusi Lietuvos nepriklausomybės, kunigaikštį Žygimantą Trakų pusiasalyje nužudė 1440 metais. Jonas Daugirdas mirė 1443 metais.

Minėtoje „Lietuviškoje enciklopedijoje“ esama net keletas žymiausių Daugirdų giminės vardų. (Nuoširdžiausiai dėkoju klaidėdėčiui p. Januari Bandzai man padovanotą šį leidinį. Saugus ir labai reikalingas Lietuvos istorikams ir tautotyros mokslams dabar jis yra saugomas LMA Vrublevskių bibliotekoje – O. V.)

Enciklopedijoje minimas rašytojas, poetas Samuelis Daugirdas, gyvenęs XVI a. pab. – XVII a. pr., parašęs eiliuotą Lietuvos istoriją (Genealogija arba Trumpas didžiųjų Lietuvos kunigaikštų ir jų didžiųjų bei narsių žygių aprašymas). Poetas ją parašė, sekdamas Strykovskio poema „Dorybės šauklys“, dedikavo savo globėjui ir mecenatui Kristupui Radvilai.

Leidinio puslapiuose įrašytas ir Angelas Daugirdas (1776–1835) matematikas, fizikos ir iškalbingumo mokytojas, kunigas, Vilniaus universiteto kapelionas, teologijos daktaras (1821). Dėstė Vilniaus universitete, o jį uždarė, dėstė ir Dvasinėje akademijoje logikos ir filosofijos kursus.

Bus daugiau

EUROPOS STUDENTŲ SĄJUNGOS VAIRĄ PERIMA LIETUVĖ

Balandžio 23 d. vykusių rinkimų į Europos studentų sąjungos (anlg. European Student's Union – ESU) pirmininkus laimėjo lietuvė Karina Ufert. 26-erių K. Ufert išrinkta Europos studentų atstovų balsų dauguma.

K. Ufert buvo Lietuvos studentų sąjungos viceprezidentė tarptautiniams ryšiams (2009–2010 m.). „Savo kadencijos Lietuvos studentų sąjungoje metu Karina Ufert pasiekė, kad organizacija įsitvirtintų tarptautinėje aplinkoje. Ji ir toliau labai prisideda prie aktyvaus Lietuvos studentų atstovų veikimo Europos mastu“, – pastebi prezidentas Dainius Dikšaitis. „Laukiame jos bent trumpam sugrįžtant, kad galėtume asmeniškai pasveikinti užstarnavus ne tik mūsų šalies, bet ir Europos studentų atstovų pasitikėjimą“, – sako jis.

Nuo 2011-ųjų liepos iki šių rinkimų K. Ufert ejo ESU vicepirmininkės pareigas. Ji buvo atsakinga už ESU veiklos politikos plėtrą ir formavimą, akademinis ir socialinius reikalus, veiklos struktūros pokyčius, komunikaciją, studentų teisių, ESU Studentų sąjungų-narių, žmogiškųjų išteklių stiprinimą ir Bolonijos proceso įgyvendinimo stebėjimą.

Kaip ESU pirmininkė ji dalyvaus vykdomojo komiteto ir kitų organų bei institucijų veikloje, bus atsakinga už ESU tikslų vykdymą ir veiklos tęstinumą bei finansinį veiklos administravimą. O taip pat atstovaus ESU interesams Europos valdžios institucijose.

ESU pirmininko rinkimai – tai 62-ojo Europos studentų sąjungos (ESU) valdybos susitikimo programos dalis. K. Ufert yra 15-oji ESU pirmininkė. Vairą ji perima iš esto Allano Pällo. Susitikime, kuris vyksta Bukarešte (Rumunija), taip pat išrinkti du ESU vicepirmininkai ir septyni vykdomojo komiteto nariai.

ESU vienija 45 nacionalines organizacijas iš 38 šalių. Lietuvos studentų sąjunga yra šios organizacijos tikroji narė nuo 1998-ųjų. Europos studentų sąjunga savo veiklą pradėjo 1982 m. Per savo nares ESU atstovauja daugiau nei 11 milijonų studentų Europoje ir bendradarbiauja su Europos Taryba, Europos Komisija, Europos universitetų asociacija ir UNESCO.

Ina USAITĖ

Lietuvos studentų sąjungos išorinės komunikacijos vadovė

Mokslo Lietuva

Gerbiami skaitytojai, laikraštį Mokslo Lietuva galite prenumeruoti pašto skyriuose.

XIII Vincės JONUŠKAITĖS-ZAUNIENĖS dainininkių konkursas

Balandžio 13 d. Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Didžiojoje salėje, Vilniuje, įvyko jau tryliktasis Vincės Jonuškaitės-Zaunienės dainininkių konkursas ir laureatų koncertas. Šį kasmetinį konkursą įsteigė Akademinių skautų sąjūdžio Vydūno fondas (Čikaga) su Lietuvos muzikos ir teatro akademija 2000-aisiais. Vincė Jonuškaitė-Zaunienė (1901–1997) buvo garsi tarpukario Lietuvos operos solistė ir lietuvių liaudies dainų populiarietoja. Siekiant pagerbti ir įamžinti šią Sąjūdžio garbės narę, jos sugebėjimus ir patriotiškumą, konkursas pavadintas Vincės Jonuškaitės-Zaunienės vardu.

Konkurso vertinimo komisijos pirmininkė – Lietuvos operos ir baletu teatro labdaros ir paramos fondo „Orfėjo lyra“ pirmininkė Birutė Vizgirdienė, nariai – LMTA Muzikos fakulteto dekanė prof. Aušra Motuzienė, LMTA Dainavimo katedros vedėjas prof. Virgilijus Noreika, LMTA Dainavimo katedros profesorė Regina Maciūtė,

LMTA Koncertmeisterio katedros vedėja prof. Irena Armonienė, LNOBT solistė Regina Šilinskaitė-Burakauskienė, LNOBT solistas Arūnas Malikėnas, Akademinių skautų sąjūdžio Vydūno fondo (Čikaga) atstovė dr. Jolita Kašalynienė. Komisijos sekretorė – LMTA Dainavimo katedros koordinatorė Irena Martos.

Pradėdama laureatų koncertą, konkursą aptarė komisijos pirmininkė B. Vizgirdienė, išreikšdama jo svarbą ir jaunų dainininkių paskatinimą.

Apdovanojimo raštus laureatėms įteikė Vydūno fondo įgaliotinė Lietuvoje dr. J. Kašalynienė. Ji pasidžiaugė, kad iš visų Vydūno fondo skiriamų apdovanojimų aukštesiose mokyklose šis apdovanojimas suteikia daugiausia malonumo, nes juo galima pasidžiaugti, pasidalinti su visuomene, koncerto svečiais. Geles ir dovanas laureatėms bei koncertmeisterėms įteikė Studentų skautų organizacijos nariai.

Pirmąją vietą laimėjo Agnė Stančikaitė (dėstytojas prof. Vladimiras

Vincės Jonuškaitės-Zaunienės XIII konkurso laureatės: trečiosios vietos laureatė Julija Karaliūnaitė, pirmosios vietos laureatė Agnė Stančikaitė, diplomą laimėjusi už geriausiai atliktą lietuvių liaudies dainą Aistė Pilibavičiūtė ir antrosios vietos laureatė Loreta Kovalevskytė

Prudnikovas, koncertmeisterė doc. Nijolė Ralytė), sėkmingai pasirodžiusi pagal visus kriterijus – balso techniką, muzikalumą, vokalą ir artistišumą. Ypač pasižymėjo kūrinį įsivavinimu, artistiškumu.

Antrąją vietą laimėjo Loreta Kovalevskytė (dėstytoja doc. Jolanta Čiurilaitė, koncertmeisterė Gražina Zalatorienė), puikiai atlikusi visus kūrinius su labai lygia skambaus balso kontrole.

Trečiąją vietą laimėjusi Julija Karaliūnaitė (dėstytoja prof. Irena Milkevičiūtė, koncertmeisteris Svajūnas Urnikis) labai gerai atliko parinktą programą, bet ypač gerai – Antonino Dvoržako Undinės ariją iš operos „Undinė“. Atlikdama šį kūrinių laureatė parodė puikią balso techniką.

Diplomą už geriausiai atliktą lietuvių liaudies dainą – „Pajaun bernielis“ – laimėjo Aistė Pilibavičiūtė (lekt. Julija Stupnianek-Kalėdienė, koncertmeisterė Nijolė Baranauskaitė).

Konkursą ir koncertą gražiai vedė LMTA dainavimo studentė Aura Burnekaitė.

Kaip įprasta po koncerto, svečiai turėjo progą pasidžiaugti įvykiu ir pabendrauti su laureatėmis, koncertmeisterėmis, dėstytojais. Tai vyko per Studentų skautų organizacijos jaunimo suruoštas vaišes.

Vertinimo komisijos pirmininkė B. Vizgirdienė turėjo įdomių pastebėjimų apie šį konkursą. Jos teigimu, visos devynios konkursantės buvo stropiai pasiruošusios kovoti dėl pirmosios vietos. Tačiau, kaip ir visur, konkurse laimi tik trys geriausios. Konkursantės buvo vertinamos pagal balso techniką, muzikalumą, vokalą ir artistišumą. Laureatės išsiskyrė tuo, kad jų atliktose arijose ir dainose buvo jaučiama labai gerai išlavinta kvėpavimo technika, dikcija ir scenos laikysena. Tačiau komisija pastebėjo, kad nė viena dainininkė neparodė *pianissimo* meno. Tai vienas sunkiausių klasikinių kūrinių atlikimo būdų, ypač turint omenyje lyriškus Pučinio ir Verdžio kūrinius. Taip pat galėjo būti daugiau emocijos atliekant lietuvių kompozitorių dainas, bet atsižvelgiant į dainininkių amžių, tai atsiras su patirtim. Apskritai, lau-

reatės buvo labai gerai paruoštos mylimų dėstytojų.

Prisiminus pirmuosius ruoštus konkursus, akivaizdu, kad kiekvienais metais tobulėjama. Studenčių laikysena, atsakomybė ir požiūris į konkursą reikalavimus įrodo, kad Vincės Jonuškaitės-Zaunienės konkursas yra vertinamas rimtai. Šiais metais buvo tikrai sunku išrinkti laimėtojas, nes komisijos narių nuomonės skyrėsi kaip niekad anksčiau, tačiau suskaičiavus balus vis tiek laimėjo anksčiau minėtos laureatės.

Baigdama pasisakymą, B. Vizgirdienė priminė, kad balso tembras – tai Dievo dovana, o balso technikos tobulinimas – tai sunkus darbas, darbas ir dar kartą darbas. Ji linkėjo visoms laureatėms ir konkurso dalyvėms nepabūgti ir toliau dalyvauti tokio pobūdžio konkursuose, nes jie yra nepakeičiama praktika tobulėti ir įgyti pasitikėjimo bei brangios patirties dainavimo mene.

Edmundas Kulikauskas

Dainuoja pirmos vietos laureatė Agnė Stančikaitė, akompanuoja koncertmeisterė doc. Nijolė Ralytė

VAIŽGANTO PREMĖJOS – RAŠYTOJUI IR MOKSLININKUI

■ Atkelta iš 3 p.

gimnazijos mokytojai Irenai Guobienei, o 2010 m. premija atiteko Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejaus vadovui, žinomam žurnalistinei Vytautui Bagdonui.

Seniūnijos premija atsirado neatitiktinai. Svėdasiškiai nuo seno daug dėmesio skiria savo kraštui, ypač šiam nuostabiam Aukštaitijos kampeliui tvarkyti, puoselėti ir garsinti. Apie gimtinę praeitį, grožį ir žmones Lietuvos nepriklausomybės metais yra daug rašęs mūsų literatūros klasikas, vienas iš to meto Lietuvai pagražinti draugijos įkūrėjų ir vadovų, Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaras, doc. kan. Juozas Tumas-Vaižgantas. 1935 m. Lietuvos šaulių sąjungos Dėsimtosios rinktinės Devintojo Svėdasų būrio šauliai, parengė ir Kaune išleido įspūdingą šio krašto istorinių ir gamtos paminklų fotografijų albumėlį. Pusę prisiminimų knygos gimtajam Grikiapelių kaimui, jo apylinkėms ir žmonėms 1938 m. paskyrė nepriklausomos Lietuvos bankininkystės pradininkas Adomas Prūsas. Savo darbais šį kraštą garsino rašytojai: Vladas Baleišis, Stepas Zobarskas, Bronė Buivydaitė, Juozas Baltušis; dailininkai: Kajetonas Sklėrius, Bolivijos garbės pilietis, menų

akademijos garbės prof. Jonas Rimša bei daug kitų, mūsų šalyje ir užsienyje gerai žinomų kraštiečių. Šios tradicijos nepamirštos iki šiol. Savo krašto labai, puoselėdamos meilę gimtinei, organizuodamos įvairius kraštotyros ir etnokultūros renginius, pastaruosiu metu čia dirba Svėdasų seniūnija, biblioteka, kultūros namai, Juozo Tumo-Vaižganto gimnazija, krašto (Vaižganto) muziejus Kunigiškiuose ir kitos socialinės institucijos, taip pat visuomeninės miestelio organizacijos, neseniai įsikūrusios miestelio ir kelios kaimų bendruomenės, Svėdasiškių draugija „Alaušas“, keli čia veikiantys respublikinių draugijų skyriai. Siekdamas paakinti šią veiklą ir toliau garsinti gimtąjį kraštą, Svėdasų seniūnija (seniūnas Valentinas Neniškis) 2009 m. įsteigė savo premiją.

Svėdasų seniūnijos Vaižganto mažoji premija (trečioji iš eilės) ir laureato diplomą už kūrybinius nuopelnus Svėdasų kraštui 2011 m. Malaišiuose buvo įteiktas žinomam kraštiečiui, mokslininkui ir literatui, tikram gimtojo krašto bičiuliui, J. Lapienii. Jis svėdasiškiams yra žinomas kaip neeilstantis ir nuoseklus Svėdasų krašto kultūrinių tradicijų kūrėjas, aktyvus jų puoselėtojas, Vaižganto atminimo ir

jo sodybviets atnaujinimo daugelio projektų sumanytojas. 2005 m. rudenį, minint Malaišių kaimo 750-ties metų jubiliejų, Juozas Lapienis, kartu su bendraminčiais – tautodailininku, doc. dr. Romualdu Šimkūnu, Valentinu Neniškiu, Donatu Tuska ir kitais kraštiečiais – kryžkelėje į Vaižganto tėviškę pastatė originalią medžio kompoziciją „Malaišiams – 750“, o 2006 m. papildė ją ažuoliniu varpu su užrašu „Alaušo varpe, žadink mus!“. 2007 m. mokslininkas su kitais kraštiečiais Malaišių kaimo pradžioje, prie sodybviets Tūmų šeimos atminimui pastatė masyvų ažuolinį kryžių. Kartu su Pasaulio anykštėnų bendrijos (PAB) Vilniaus anykštėnų sambūrio (VAS) atstovais ir Svėdasiškių draugija „Alaušas“ 2009 m. Vilniaus rotušėje surengė Vaižganto gimimo 140-ųjų gimimo metinių minėjimą, inicijavo kraštiečio, aktorius Ferdinando Jakšio atliekamos Kosto Ostrausko monodramos „Vaižgantas“ kompaktinės plokštelės leidybą ir pristatymą, o 2010 m. Svėdasų bibliotekoje surengė savo literatūrinės kūrybos popietę. Jis dalyvavo taip pat Vaižganto tėviškėje sodinant liepaičių alėją, yra vienas iš Vaižganto skaitymų Svėdasuose pradininkų, konferencijų ir Svėdasų jubiliejų dalyvių. 2008 m. už

intensyvią veiklą, puoselėjant gimtąjį kraštą ir etnokultūrinį Lietuvos palikimą, jam buvo suteiktas Lietuvai pagražinti draugijos Garbės nario vardas.

Svėdasų seniūnijos Vaižganto mažosios premijos įteikimo proga buvusios Lietuvos žemės ūkio akademijos (dabar Aleksandro Stulginskio universitetas) docentą, biomedicinos mokslų dr. Juozą Lapienį šiltai pasveikino rajono vicemeras D. Krikštaponis, Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ steigėjai Algimantas Indriūnas ir Vytautas Rimša, Lietuvai pagražinti draugijos pirmininkas Juozas Dingelis, Rokiškio savivaldybės tarybos narys, verslininkas ir ūkininkas Vytautas Šlikas bei kiti dalyviai. Seniūnas Valentinas Neniškis abu paminklo autorius pagerbė ažuolo vainikais, o Vilniaus sambūrio anykštėnai – ekonomistė Janina Baublienė ir miškininkas, želdinių specialistas Antanas Stackevičius laureatą paženklino originalia žalumynų skrybėlaitė, o Vytautas Šlikas skyrė tradicinį naminės duonelės kepalą. Vaižganto premijų laureatams – poetui ir publicistui Liudvikui Jakimavičiui ir doc. dr. Juozui Lapienii – šventės dalyviai sugiedojo „Ilgiausių metų“.

2011 m. Vaižgantinių šventę lydėjo Svėdasų etnografinio (vad. Rožė Lapienienė) ir Lietuvos aklyjų ir silp-

naregių sąjungos Utenos filialo ansamblio „Diemedis“ (vad. Raimondas Garsonas) dainos, Svėdasų gimnazistės Simonos Bagdonaitės meninių nuotraukų albumo „Padangių egzotika fotografijose“ pristatymas, programos vadovės Ramunės Lapienytės skaitomi eilėraščių posmai, meninės kalvystės puoselėtojų Broniaus ir Vytauto Budreikų savadarbės patrankos salvēs. Šventės šurmulyje buvo galima paskanauti ir ant iešmo iškepto avino, kurį Vaižgantinių proga dovanojo Utenos rajone gyvenantis Vaižganto giminaitis Vytautas Nakutis, ir maloniai pabendrauti ar pasišnekučiuoti po rudenio spalvomis nudažytais klevais prie bendro, suneštinių vaišių stalo. Nors šventė užtruko gan ilgai, tačiau žurnalisto Virgaudo Laisausko žodžiais, „Visada įdomu dalyvauti šventėje, vietos gyventojų jau pramintoje atlaidais“. Sunku būtų jam nepritari...

Didelę šventę kraštiečiams ir svečiams padovanojo Svėdasų seniūnija, Svėdasų krašto (Vaižganto) muziejus, Vaižgantiečių klubas „Pragiedrulys“, Anykščių kultūros centro Vaitkūnų skyrius ir kiti organizatoriai. Dalyviai nuoširdžiai dėkojo ir šventės rėmėjams.

VISUOTINĖS LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJOS XX TOMAS – naujas žvilgsnis į Rusiją

■ Atkelta iš 5 p.

dukra ir Vytauto Didžiojo seserį Ringailę, kuriai gyvenimas lėmė net keturis kartus tapti našle. Pirmą kartą ji iškėto už Mozovijos kunigaikščio Henriko, jam mirus, už Moldavijos *gaspodariaus* (kunigaikščio) Stepono I, jam mirus, už Valakijos *gaspodariaus* Mirčios Senojo, jam mirus, už Moldavijos *gaspodariaus* Aleksandro Gerojo.

Informatyvūs straipsniai apie XIII a. kunigaikščius Ruškaičius, LDK didikų Sakavičių giminę, garsiuosius Lietuvos bajorus Romerius, priede – apie LDK didikus Mantigirdus.

Pagerbti ir prieš sovietinį režimą kovoję žmonės. Pirmą kartą enciklo-

pedijoje aprašyta penkis partizanų išaugusi Rudmickų šeima, kilusi iš Plokščių valsčiaus, partizanų būrio vadovas A. Rutkauskas, sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime, disidentai – vienuolė N. Sadūnaitė ir akademikas A. Sacharovas.

Net keletas dešimčių straipsnių prasideda Rytų sąvoka. Ypač mane sudomino dr. Algirdo Matulevičiaus straipsnis „Rytprūsiečiai“, skirtas Prūsijos karalystės rytinės dalies gyventojams. Intrigavo ir tai, kad tokio straipsnio ankstesnė enciklopedijoje nesu matęs. Be to, čia nemažai rašoma ir apie lietuvninkus, kurie ilgai priešinosi germanizavimui, siekė išsaugoti savitą kultūrą. Šios problemos atsispindi ir

kituose straipsniuose, skirtuose Rytų Prūsijai ir straipsnyje apie Liudviką Gediminą Rėzą, garsų lietuvninką, mokslininką, Karaliaučiaus universiteto vadovą. Jis 1810 m. pradėjo vadovauti Lietuvių kalbos seminarui, veikusiam Karaliaučiaus universitete, išugdė žinomą kalbininką F. Kuršaitį, rūpinosi Biblijos vertimu į lietuvių kalbą, siekė, kad Karaliaučiuje kelis kartus būtų išleista lietuviška Biblija. Jis pirmą kartą išleido K. Donelaičio poemą „Metai“ ir tuo pačiu atvėrė pasauliui šį lietuvių poetą.

Išsamiai su nuotraukomis pristatyti didesni ir mažesni Lietuvos miestai, garsesni kaimai: Rokiškis, Rietavas, Riešė, Rykantai, Rozalimas, Rubikai,

Rudamina, Rūdiškės, Rukla, Rumšiškės, Rūdnė, Salantai, Saldutiškis, Saločiai. Pasigėdau čia tik garsaus Džukijoje Rudnios kaimo.

Daug lituanistikos yra ir straipsniuose, skirtuose įvairiems pasaulio miestams. Iš jų galima sužinoti, kad Rusijos Rybinsko miesto apylinkėse po karo veikė apie dešimt lagerių, kuriuose kalėjo keli tūkstančiai lietuvių vyrų ir moterų, stačiusių Rybinsko HE. Kad į Brazilijos Rio de Žaneirą pirmasis lietuvis atvyko 1892 m., prieš karą čia veikė lietuviškos organizacijos „Vairas“, „Viltis“, po karo – „Dainava“, „Ateitis“, beveik dešimt metų sekmdieniais buvo rengiamos radijo laidos „Lietuvos balsas“. Į Didžiosios Brita-

nijos Ročdeilio miestą lietuviai vyko 1947 m. iš Vokietijos DP stovyklų. Čia jie dirbo tekstilės fabrikuose. JAV Ročesterio mieste lietuviai pradėjo kurtis dar 1895 m., 1908 m. buvo įkurta lietuviška Šv. Jurgio parapija. 1982 m. čia gyveno apie 2 000 lietuvių. O apie Rygos ir Romos lietuvių enciklopedijoje prirašytos net jaučio odos.

Enciklopedijos leidėjai įžengė į trečiąją dešimtį tomų. Pusiaukelė jau seniai praeita, vis labiau artėja ir finišas. Palinkėkime jiems sėkmės. Jie dabar vykdo didžiausią kultūros projektą Lietuvoje.

Kultūrų tiltai sujungė BERLYNĄ, VILNIŲ IR MASKVĄ

■ Atkelta iš 7 p.

mokyklos dailėje kūrėjai kaip tik nuo gyvenimo ir jo problemų nesislapstė.

J. Pranckevičius. Buvo užsiminta apie „specialų“ ar oficialų meną, dažniausiai kuriamą pagal užsakymą. Dabar Kinijoje išpopuliarėjo savotiška socialistinio realizmo forma, panaši į tarybinę, bet kinai į tuos kūrinius įdeda ir tam tikrą alegoriją, išreiškiančią dabartinę Kinijos politiką. Šis kinų menas šiuo metu pasaulyje įgijo gan didelį populiarumą ir noriai perkamas. Kinų dailininkai pasauliui tampa įdomūs, jų kūriniai paklausūs, panašiai kaip sienoms atsivėrus plačiam pasauliui įdomūs tapo ir posovietinių šalių dailininkai. Įdomūs dėl to, kad buvo nežinomi, jų menas Vakarų Europoje buvo beveik neprieinamas. Bet tai laikinas mados reikalas, nes mados greit keičiasi. Kinijos menas išgyvena pakilimo laikus, nes šalyje susiformavo vidurinioji klasė, kuri pajėgi pirkti dailininkų paveikslus. Paklausa veikia ir pasiūlą: Kinijoje dideli konkursai studijuoti dailę ir kitus menus, į vieną vietą pretenduoja po kelis šimtus norinčiųjų studijuoti, atsirado daug piešimo ir tapybos mokyklų. Savotiškas revoliucinio pakilimo menuose laikotarpis, gal net panašus į tą, kokį Europa išgyveno XX a. pradžioje ekspresionizmo apyaušryje. Tas visuomenės susidomėjimas teikia kūrėjams naujų idėjų, formuojasi naujos kryptys, ilgainiui peraugančios į mados dalykus. Man tai primena mūsų pergyventas nailoninių kojinių ir lietaučių madas, kurios jau seniai praeityje.

S. Kruopis. Kaip žinia, Vokietijos menas šiandien duoda toną visai Europos dalei. Berlynas yra svarbiausias (kartu su Niujorku) meno centras pasaulyje. 2003-aisiais ir kiek vėliau 2007-aisiais, ar 2008-aisiais metais Berlyno galerijose, kurių, beje, apie 600, niekur negalėjau pasižiūrėti Vokietijos, ar kitų Europinių šalių dailininkų tapybos. Gal mane lydėjo tokia sėkmė.

Daugiausia buvo instaliacijų, videoarto objektų, bet tapybos neradau. Nors kiek suprantamesnis ir nuoširdesnis menas daugelį galerijų (ir rinką) buvo užplūdę iš Kinijos, Indonezijos, Tailando, Indijos ir kitų Azijos šalių. Visiškas kosmopolitizmas, nebematau autentiško vietinio meno. Aišku, nuėjus į Berlyno dailininkų sąjungą, jos galerijoje dalį tapybos kūrinių mačiau, bet ši sėkmė reikalavo papildomų pastangų.

Permainingas menininkų gyvenimas

ML. *Prisiminkime bent kai kurias pirmųjų ekspresionistų gyvenimo ir kūrybos peripetijas, ar lengvai jiems sekėsi diegti savo kūrybos principus?*

J. Pranckevičius. Lenkų kilmės rusų dailininkui avangardistui Kazimirui Malevičiui (1878–1935) iš Sovietų Rusijos 1927 m. buvo leista išvykti į užsienį, kur turėjo vykdyti jo parodų atidarymai. Vykdamas į Berlyną „Juodojo kvadrato“ autorius, suprematizmo pradininkas, apsisotojo Varšuvoje, ten atidaryta jo kūrinių personalinė paroda. K. Malevičius susitiko su Lenkijos meno akademijos profesoriais, dailės autoritetais – yra išlikusios tų susitikimų nuotraukos. K. Malevičius siūlėsi visus parodoje eksponuotus savo kūrinius padovanoti Lenkijai, perduoti Dailės akademijai, bet niekas pasiūlymu nesusidomėjo – Lenkijai K. Malevičiaus kūryba buvo nereikalinga. Iš Lenkijos jo paveikslai buvo pervežti į Berlyną, kur kasmetinėje didelėje parodoje jo kūriniams buvo skirta atskira salė. Toje Berlyne parodoje eksponuoti paveikslus K. Malevičius ir paliko, atgal į Leningradą neišsivežė. Dalis tų paveikslų šiuo metu priklauso Amsterdamo miesto muziejui kaip didžiulė avangardinio meno vertybė.

S. Kruopis. Dabar ukrainiečiai didžiuojasi ir kur tik gali eksponuoja Aleksandro Archipenko (Alexander Archipenko, 1887–1964) meno kūrinius, kuris meno istorijoje vadinamas

rusų-amerikiečių skulptoriumi. Išrado „archipentūrą“, judamos tapybos rūšį, kūrė šviesos skulptūras. Jo įsteigtose skulptūros mokyklose mokėsi žymieji Amerikos skulptoriai, bet kai A. Archipenka XX a. pradžioje kūrė, niekam jo skulptūrų nereikėjo.

J. Pranckevičius. Kai Vokietijoje 1933 m. naciai atėjo į valdžią, pradėjo deginti ekspresionistų drobes ir persekioti pačius dailininkus. Išsigelbėjo tie, kurie laiko apleido Vokietiją.

S. Kruopis. Ar ne panašiai buvo su Paryžiuje gyvenusiu lietuvių dailininku Vytautu Kasiuliu (1918–1995)? Kol jis buvo gyvas, niekam jo paveikslų nereikėjo, niekas iš Lietuvos neparodė deramo dėmesio, o kai numirė – staiga tapo įdomūs, reikalingi jo darbai. Susirūpinta V. Kasiulio kūrinių muziejumi. O pirmą jo parodą surengė mano gimtoji Šiaulių miesto meno vertintojai. Tačiau didžioji jo palikimo dalis liko Paryžiaus miestui, nes Lietuvoje neatsirado pakankamai išsilavinusių valdininkų, tiesiog truputį istoriškai mąstančių, kad suvoktų, kokios vertės yra šio mūsų tautiečio kūrybinis palikimas. Ta negerovė tęsiasi iki šiol, nes neturime kultūrinių prioritetų, kultūrinės visos mūsų valstybės politikos.

N. Jankovskaja. Tipiškas daugelio dailininkų likimas. Kam rūpėjo italo Amadejo Modigliano (1884–1920) darbai? Arba Marko Rothko (Marcus Rothkowitz, 1903–1970) abstraktaus ekspresionizmo atstovo, atvykusio iš Rusijos į JAV. Dailininkas su savo paveikslais vaikščiojo po meno galerijas, o jam prieš nosį būdavo užtrenkiamos durys. Tos pačios galerijos dabar už bet kurią pinigų sumą siūlosi pirkti jo darbus.

J. Pranckevičius. Ne geresnis buvo ir postimpresionisto Polio Gogeno (Paul Gauguin, 1848–1903) likimas, o juk šio dailininko darbai didelį poveikį padarė ekspresionistams. Prancūzams jis buvo neįdomus, o pirmasis Gogeno kūrinius pradėjo supirkinėti iš Mas-

kvos į Prancūziją nuvykęs kolekcininkas, todėl Gogeno susidomėjo ir patys prancūzai.

S. Kruopis. Vokiečių grupės „Brücke“ dailininkams ekspresionistams taip pat buvo ne pyragai – net septynerius metus nebuvo parduotas nė vienas šios grupės paveikslas. Išimtį sudarė nebent Makso Pechšteino drobės, kurias pirkto. Grupės nariai buvo davę savotišką įžadą: nevažiuoti į Prancūziją ir nežiūrėti prancūzų fovistų darbų, nors fovizmas – „laukinis menas“ – tai tas pats ekspresionizmas tik prancūzišku pavadinimu. M. Pechšteinas buvo nepriklausomas dailininkas net nuo grupės „Brücke“. Pirmą kartą jis atvyko į Nidą 1909 m., nutapė daug ekspresionistinių paveikslų, pamėgė Nidą, ten lankėsi ir dirbo 1911, 1912, 1919, 1920 ir 1930 m. M. Pechšteino dėka Nida tapo savotiška ekspresionistų sambūrių Meka ir jų kūrybai suvaidino labai svarbų vaidmenį.

Nuo M. Pechšteino prasidėjo ir grupės „Brücke“ byrėjimas. Jis grupėje išsilaikė vos dvejus metus, nes buvo pašalintas už suformuluotų principų pažeidimą. Berods dar 1906 m. vienas fabrikantas nupirko kelis M. Pechšteino paveikslus, už tuos pinigus dailininkas galėjo išvažiuoti į Italiją. Maža to, jis pusę metų praleido Prancūzijoje (dalyvavo net „Nepriklausomųjų salono“ parodoje) ir tuo pažeidė įžadą, nors į „Brücke“ grupę M. Pechšteinas sugebėjo parsikviesti olandų tapytoją Kees van Dongeną (tikras vardas Cornelis Theodorus Maria van Dongen, 1877–1968), vieną iš fovizmo pagrindėjų. M. Pechšteinas dalyvavo ir kitose parodose, o nuo 1908-ųjų pirmasis iš grupės persikėlė gyventi į Berlyną.

1913 m. „Brücke“ galutinai suby-

Vilniaus dailininkų grupės kuratorius Saulius Kruopis parodoje Berlyne šalia Nidoje tapyto vokiečių ekspresionizmo klasiko Makso Pechšteino drosės „Nidos moteris kopose“ (1911 m.)

rėjo. Jos jaunieji nariai spėjo subręsti, pasijuto pakankamai savarankiški, vienas po kito persikėlė gyventi į sostinę – Berlyną, kur kaip grupės nariai išsilaikė vos vienus metus. Berlynas, ligi tol buvęs visiškai ekspresionizmo provincija, neprilygęs Miunchenui ir Drezdeniui, nuo 1913 m. tapo vokiečių ekspresionizmo ir viso moderniojo meno centru, perėmė lyderio vaidmenį. Deja, ši idilė netruko ilgai, po metų prasidėjo karas.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

2011 m. „Mokslo Lietuvos“ projektą „Mokslui, visuomenei ir kultūrai“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Stilistė Jurgita Radzevičiūtė
Dizainerė Jūratė Kemeklytė Bagdonienė

Patarėjai: Antanas Kulakauskas, Jonas Puodžius,
Alfonas Ramonas, Juras Ulbikas, Edmundas Kazimieras Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 01118 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 5) 212 1235.
Laikraštis internete: <http://mokslolietuva.lt/mokslo-lietuva>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://mokslolietuva.lt/mokslo-lietuva> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijai.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 550 egz.